

17—23 februari

Debatter m. m.

	Sid.
Torsdagen den 17 februari	
Svar på enkel fråga av herr Eriksson, Karl-Erik, ang. indragning av viss tågförbindelse	3
Svar på interpellation av herr Jacobsson, Gösta, ang. åtgärder till förekommande av säkerhetsrisker inom flygtrafiken	4
Fredagen den 18 februari	
Interpellation av herr Nilsson, Ferdinand, om beskattning av vissa utlandsresor m. m.	9
Tisdagen den 22 februari	
Meddelande ang. enkel fråga av fru Segerstedt Wiberg ang. utländska studerande i Sverige	12
Onsdagen den 23 februari	
Om rätt för kommun att främja eller driva affärsföretag	13
De kommunala jävsreglerna	15
Landstingsledamots förslagsrätt	17
Statschefens ställning	21
Om folkomröstning beträffande statsformen	40
Om kvinnlig tronföljd	41
Anslag under tredje huvudtiteln:	
Inrättande av ett beskickningskansli i Sudan	42
Om ökat bidrag till Svenska FN-förbundet	48
Investeringsanslag till inköp av fastigheter för förvaltningsändamål	52
Nya regler för inrättande av vissa tjänster	54
Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare	57
Användningen av snöscooter vid renskötsel och jakt	63

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 22 februari	Sid.
Protokoll från justitiedepartementet ang. fullmaktsgranskning	11
Onsdagen den 23 februari	
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, om rätt för kommun att främja eller driva affärsföretag	13
— nr 7, ang. de kommunala jävsreglerna	15
— nr 8, ang. landstingsledamots förslagsrätt	17
— nr 9, om utgivande av en riksdagens författningssamling m. m.	21
— nr 10, ang. statschefens ställning	21
— nr 11, ang. folkomröstning i frågan om statsformen	40
— nr 12, ang. kvinnlig tronföljd	41
— nr 13, om en översyn av ceremoniel m. m. i det offentliga livet	42
Statsutskottets utlåtande nr 3, ang. utgifterna inom utrikesdepartementet	42
— nr 11, ang. utgifterna inom inrikesdepartementet	52
— nr 12, ang. utgifterna inom civildepartementet	54
— nr 29, ang. inrättande av tjänster samt anvisande av anslag till avlöningar	54
Första lagutskottets utlåtande nr 3, ang. fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål	57
— nr 4, ang. ändrad lydelse av 4 § lagen om ackordsförhandling utan konkurs	57
— nr 5, ang. ändrade bestämmelser om ersättning av allmänna medel till vittnen, m. m.	57
— nr 6, ang. ändrad lydelse av 274 § lagen om försäkringsrörelse, m. m.	57
Andra lagutskottets utlåtande nr 3, ang. ändrad lydelse av 2 § lagen om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk	57
— nr 4, ang. socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare	57
— nr 5, om vissa ändringar av bestämmelserna om semester	62
Tredje lagutskottets utlåtande nr 2, om upphävande av skyldigheten att utfärda särskilda lagfartsbevis m. m.	62
— nr 3, ang. användningen av snöscooter vid renskötsel och jakt.	63
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 1, ang. bestämmelserna om kungörelseannonsering m. m.	64
— nr 2, om kontroll av äldre bilförarens syn	64

Torsdagen den 17 februari

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 66, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 § landstingslagen.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 67, till talmanskonferensen i anledning av motion angående riksdagens revisorers verksamhet.

Ang. indragning av viss tågförbindelse

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **PALME** erhöll ordet för att besvara herr *Karl-Erik Erikssons* fråga angående indragningen av viss tågförbindelse, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 10 februari, och yttrade:

Herr talman! Herr Karl-Erik Eriksson har frågat mig om jag uppmärksammat att den planerade indragningen av morgonförbindelsen västerifrån till snabbtåget Värmlänningen innebär försämrade möjligheter för befolkningen i västra Värmland att komma i direkt kontakt med huvudstaden och om jag anser åtgärder påkallade för att minska den försämring i kommunikationerna som en indragning skulle leda till.

Liksom vid varje tidtabellsskifte sker vid tidtabellsskiftet den 22 maj i år

över hela landet en anpassning av SJ:s transportapparat i riktning mot bästa möjliga utnyttjande av olika transportmedel enligt riktlinjerna för trafikpolitiken. I västra Värmland berörs ett motorvagnståg mellan Charlottenberg och Karlstad.

Slutlig ställning har ännu inte tagits till de förändringar som kan vara motiverade. I vissa relationer torde dock tåg med endast ett fåtal resande bli ersatta med landsvägsbussar. Jag vill slutligen nämna att SJ i samband med tidtabellsskiftet ämnar anordna två nya expresståg i vardera riktningen mellan Stockholm och Oslo med uppehåll på de större platserna i Värmland.

Herr **ERIKSSON, KARL-ERIK**, (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Palme för svaret.

I svaret anför statsrådet bl. a. att slutlig ställning ännu inte tagits till de förändringar som kan vara motiverade, men att vissa förbindelser kommer att bli ersatta med landsvägsbussar. Jag tar mig då friheten tolka detta så, att det ger hopp om att den aktuella tågförbindelsen i första hand får behållas. I andra hand tolkar jag uttalandet såsom ett direkt löfte från statsrådet, att befolkningen i västra Värmland kommer att också i fortsättningen få någon form av förbindelse till snabbtåget Värmlänningen.

Här gäller det kommunikationerna för en bygd, där stora summor lokaliseringssmedel lagts ned och där bärkraftiga industrier erhållit tillstånd att taga sina investeringsfonder i anspråk för utbyggnad av anläggningarna. Statliga myndigheter har tillsammans med läns- och kommunala myndigheter gjort en kraftansträngning för att ska-

Ang. åtgärder till förekommande av säkerhetsrisker inom flygtrafiken

pa sysselsättning och stoppa avfolkningen. Mitt i denna för bygden glädjande utveckling kommer det dystra budet om tågindragningar och försämrade kommunikationer.

Alla vet vilken betydelse goda tågförbindelser har för en bygd. Jag tror jag vågar säga att detta i alldeles särskilt hög grad gäller orter och bygder där industrien satsar och expanderar.

Den nu aktuella tågförbindelsen har förutom den tidigare nämnda anknytningen till snabbtåget Värmlänningen också den uppgiften, att ett stort antal personer kan använda den såsom färdmedel till sitt arbete på morgonen. Ur den synpunkten är det dubbelt värdefullt, om det slutliga ställningstagandet kommer att innebära att någon indragning inte sker.

Med den förhoppningen ber jag än en gång att få tacka för svaret.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag är övertygad om att SJ kommer att ta alla tänkbara hänsyn till önskemålet om en god transportservice, ordnad på ett ekonomiskt optimalt sätt. Men jag begärde ordet bara för att korrigera herr Eriksson på en punkt.

Han antydde att jag skulle ha lovat någonting beträffande ett visst tåg. Jag vill inte ens antydningssvis försöka detaljreglera statens järnvägars verksamhet när det gäller enskilda tågförbindelser. Därför kan det inte vara tal om något löfte från min sida. Jag har redovisat att beslut inte fattats, men att SJ som vanligt håller på med sin planering för tidtabellskiftet den 22 maj.

Herr ERIKSSON, KARL-ERIK, (fp):

Herr talman! Jag beklagar att statsrådet Palme sköt min förhoppning i sank med sitt sista anförande. Jag gladdes över svaret och tolkade det som uttryck för en positiv inställning.

Jag hoppas dock att statsrådet tar

frågan under ny omprövning. Kommunerna i västra Värmland ser med verkligt allvar på denna fråga, vilket även framgår av att en lång rad kommuner gjort flera uppvaktningar i ärendet.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Det vare mig absolut fjärran att rikta någon kritik mot herr Eriksson — som jag förstår rör sig på jungfrulig mark i detta sammanhang — men jag vill göra en sak klar: tidtabellen fastställs *inte* i konselj.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. åtgärder till förekommande av säkerhetsrisker inom flygtrafiken

Ordet lämnades härefter ånyo till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr Gösta Jacobssons interpellation angående åtgärder till förekommande av säkerhetsrisker inom flygtrafiken, och nu anförde:

Herr talman! Herr Gösta Jacobsson har frågat mig huruvida inom luftfartsverket övervägs åtgärder till förekommande av eventuella säkerhetsrisker av den typ, som inträffade inom Malmö flyginformationsområde den 11 januari i år.

En betydande förstärkning av flygtrafikledning — såväl materiellt som personellt — har genomförts och planeras för att förbättra flygsäkerheten. Våren 1965 togs en ny kontrollcentral vid Arlanda i drift. Kontrollcentralen i Göteborg har utrustats med nya tekniska hjälpmedel. I Malmö pågår en omfattande upprustning av kontrollcentralen, bl. a. installation av två nya radarpositioner. Avsikten är att den ena skall bemannas med en militär trafikledare främst för att underlätta samordningen med Ljungbyhed. Arbetena

Ang. åtgärder till förekommande av säkerhetsrisker inom flygtrafiken

i Malmö beräknas vara färdiga under våren. I årets statsverksproposition föreslås ytterligare åtgärder för att effektivisera flygtrafikledningen.

Vissa problem vid flygtrafikledning-
en är, framför allt i södra Sverige, f. n. huvudsakligen föränledda av det begränsade utrymmet i luften. Fr. o. m. den 10 mars i år kommer därför Malmö terminalområde och södra delen av luftleden mot Stockholm, den s. k. Rödettan, att utökas österut. Samtidigt kommer även Göteborgs och Visby terminalområden att utvidgas. En svensk-dansk arbetsgrupp, den s. k. Svedagrupper, utreder f. n. frågan om en mera långsiktig lösning av luftrumproblemen i Malmö—Köpenhamns-området. Gruppen kan väntas lägga fram vissa konkreta förslag under våren.

För närvarande är det brist på utbildade trafikledare. Förbättrade löneförmåner, ändrade antagningsvillkor och vidgad utbildningskapacitet torde emellertid ha förbättrat möjligheterna att rekrytera lämplig personal för trafikledarutbildning. Luftfartsverket räknar nu med att kunna besätta såväl tidigare vakanta tjänster som de 18, vilka föreslagits i årets statsverksproposition. Under februari och maj i år kommer dessutom sammanlagt 13 trafikledaraspiranter att ha genomgått utbildningen vid trafikskolan och de kommer därefter att tjänstgöra vid trafikledningarna.

Det har, som herr Jacobsson anför i sin interpellation, gjorts gällande att de rapporterade händelserna inom Malmö flyginformationsregion berott på underbemanning vid trafikledningen. För kontrollcentralen i Malmö har beräknats ett behov av 29 trafikledartjänster. Av dessa är 26 besatta av trafikledare och de återstående 3 tjänsterna upprätthålls av personal vars trafikledarutbildning ännu inte är helt avslutad. Luftfartsstyrelsen beräknar att före sommaren färdigutbildad personal kommer att finnas även på dessa platser.

Jag vill försäkra herr Jacobsson att dessa frågor liksom övriga flygsäkerhetsfrågor ägnas stor uppmärksamhet såväl inom luftfartsverket som inom kommunikationsdepartementet.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag får tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för interpellationssvaret, som jag finner tillfredsställande.

Jag tar särskilt fasta på statsrådets försäkran att hithörande flygsäkerhetsfrågor ägnas stor uppmärksamhet såväl inom luftfartsverket som inom kommunikationsdepartementet. Jag vill också uttala den förhoppningen att luftfartsverket verkligen gör allt vad som göras kan för tillgodoseende av säkerhetskraven i luften. Det är angeläget att luftfartsverket i detta hänseende ligger i främsta ledet när det gäller utvecklingen och ser till att de medel, som den moderna tekniken tillhandahåller, utan dröjsmål kommer till användning. Personalsidan måste också och framför allt ägnas oavlätlig uppmärksamhet. Korridorfrågan, om jag får kalla den så, måste omedelbart bringas till en tillfredsställande lösning.

I detta sammanhang, herr talman, kan jag emellertid inte underlåta att påtala en viss sorts sensationsjournalistik, som förekommer i senaste numret av veckotidningen Fib-Aktuellt — jag har den här och kan överlämna den till herr statsrådet. Att flygsäkerheten belyses i pressen, däremot är givetvis ingenting att invända, men då måste det också ske med ansvar och vederhäftighet och utan onödig dramatisering. Eljest skapas en onödig och besvärande oro bland allmänheten, som kan gå ut över trafiken. I artikeln påtalas bl. a. att trafikledarnas hörlursutrustning inte skulle vara tillfredsställande.

Det är tacknämligt att luftfartsstyrelsen omedelbart i uttalande till pressen lagt förhållandena till rätta. Men tidskriftens form för journalistik måste beklagas.

Ang. åtgärder till förekommande av säkerhetsrisker inom flygtrafiken

Det har i pressen och annorstädes talats om åtal mot piloter, som i ett eller annat hänseende åsidosatt gällande säkerhetsbestämmelser. Det är klart att sådana bestämmelser måste efterlevas. Jag vill dock uttala den förhoppningen, att myndigheterna härvidlag går fram med omdöme och försiktighet. Eljest kan det bli en olidlig press på den flygande personalen att ständigt arbeta med ett åtalshot hängande över huvudet; även de är ju bara människor. Ett sådant åtalshot kan ju inte underlätta arbetsuppgifterna.

Själv flyger jag varje vecka mellan Malmö och Stockholm — utan oro och i fullt förtroende för såväl SAS och dess personal som luftfartsverkets trafikledare. För all del, man måste ju även i luften vara något av fatalist, liksom man är det på gatorna!

Jag tackar, herr talman, ännu en gång för svaret.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag får kanske sända ett tack tillbaka till herr Jacobsson för hans utmärkta inlägg. Jag vill bara göra ett par reflexioner.

Jag delar den meningen att det kan vara farligt, om man med en journalistik skrämmer människorna alldeles i onöden. I den artikel som herr Jacobsson åberopade stod: »Mellan sig i höjd har planen bara 300 meter luft. Det betyder att ett ytterst litet misstag från pilotens eller trafikledarens sida kan leda till katastrof.»

Man får här intryck av att det är mycket stor risk och alldeles för kort avstånd. I själva verket är 300 meter just det internationellt fastställda måttet IKAO för avstånd i höjd mellan olika flygplan. Det används över hela världen, och ingen har någonsin ifrågasatt att detta avstånd 300 meter skulle medföra risk för säkerheten. Inte heller på gatorna går bilarna så särdeles långt ifrån varandra, och man har för den skull inte ifrågasatt säkerheten.

Jag vill här liksom i medkammaren säga ifrån, att det är onödigt att börja tala om åtal innan ens utredningen är slutförd. Det får man väl se. Man bör inte liksom antyda åtgärder, som över huvud taget kanske inte blir aktuella.

Slutligen vill jag framhålla att det har funnits ett klart behov av att rusta upp flygsäkerheten. När jettrafiken kom, ledde det till mycket skärpta krav i olika avseenden. Det är bland annat detta som har medfört den upprustning som har skett. Därmed minskar man riskerna för de mänskliga misstag, som det väl aldrig går att helt undvika. Som ett uttryck härför har i årets statsverksproposition föreslagits 6 miljoner kronor för anskaffning av ny och modern utrustning för bland annat den civila trafikledningen, och det överstiger betydligt vad som beräknats för tidigare budgetår. Men det är bara ett led i denna upprustning, som möjliggör för oss att modernisera kommunikationsanläggningar i kontrolltorn, inflygningskontroller, kontrollcentraler och anordningar för dagsljuspresentation av övervakningsradarns bild och en rad andra ting, som är mycket viktiga vid en sådan kontinuerlig utbyggnad av flygsäkerheten.

Jag vill än en gång tacka herr Jacobsson för det stöd han givit i detta ärende.

Överläggningen ansågs härmed sluttad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 32, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens första kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit ut-

sedda att jämte dem tillsätta befattningshavare hos kammaren, den 16 februari 1966.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.20.

Herrar deputerade beslöto, att ytterligare en tjänst som kanslist, tillika kansli-skrivare, skulle inrättas och antogo för tjänstgöring fr. o. m. den 1 mars tills vidare i berörda tjänst fru Lena Söderpalm-Berndes.

Är och dag som ovan.

In fidem

K.-G. Lindelöw

In fidem

Fritz af Petersens

Fredagen den 18 februari

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 februari 1960 (nr 22) om statlig krigsförsäkring, m. m.; samt

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 27 november 1953 (nr 688) om hälso- och sjukvård vid krig och andra utomordentliga förhållanden (krigssjukvårdslag), m. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motioner om rätt för kommun att främja eller driva affärsföretag;

nr 7, i anledning av motioner angående de kommunala jävsreglerna;

nr 8, i anledning av motioner angående landstingsledamots förslagsrätt;

nr 9, i anledning av motion om utgivande av en riksdagens författningssamling m. m.;

nr 10, i anledning av motioner angående statschefens ställning;

nr 11, i anledning av motioner angående folkomröstning i frågan om statsformen;

nr 12, i anledning av motioner angående kvinnlig tronföljd; samt

nr 13, i anledning av motion om en översyn av ceremoniel m. m. i det offentliga livet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom civildepartementets verksamhetsområde; samt

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående inrättande av tjänster samt anvisande av anslag till avlöningar jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser om ersättning av allmänna medel till vittnen, m. m.; samt

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 274 § lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående

Interpellation om beskattning av vissa utlandsresor m. m.

ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 495) om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk;

nr 4, i anledning av väckta motioner angående socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare; samt

nr 5, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar av bestämmelserna om semester;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av motion om upphävande av skyldigheten att utfärda särskilda lagfartsbevis m. m.; samt

nr 3, i anledning av väckta motioner angående användningen av snöscoter vid renskötsel och jakt; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckt motion angående bestämmelserna om kungörelseannonsering m. m.; samt

nr 2, i anledning av väckt motion om kontroll av äldre bilförarens syn.

Interpellation om beskattning av vissa utlandsresor m. m.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) erhöjll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Bekymren över handelsbalansens utveckling har vid årets riksdag i olika sammanhang ventilerats. Mot en import under 1965 till värde av 22,65 miljarder kronor svarar en export uppskattad till 20,55 miljarder kronor. Om härtill kommer ett beräknat sjöfartsnetto samt andra likaledes uppskattningsvis bedömda poster på tillsammans ca 1 miljard kronor får man en uppfattning om bristen. Argumenten beträffande problemets bemästrande torde i stort sett icke behöva åter och åter upprepas. Det torde dock böra understrykas att ett stimulerande av exportindustrien, som ur andra synpunkter framstår som önskvärd, torde innebära ytterligare sugning på arbetsmarknaden och dess inflationsdrivande

löneglidningstendens. Redan en anhopning av ca 30 000 importerade arbetare inom verkstads- och maskinindustrin vittnar om hur hårt pressad den inhemska arbetsmarknaden är.

De i prop. nr 10 framförda förslagen på beskattningens område är redan beslutade och medför avsedda s. k. inkomstförstärkningar. Återverkningarna på handelsbalansen blir knappast betydande. Ur skattebelastningens synpunkt innebär de emellertid icke någon tillfredsställande avvägning. En bättre avvägning hade ernåtts om såsom föreslagits något mera av skattehöjningen lagts på de umbärliga varorna sprit och vin, medan ökat skattetryck på motorismen i detta de stora avståndens och de många vägkilometernas land i synnerhet för avlägset boende bereder en ovälkomen skattebelastning när det gäller inköp, produktförsäljning och resor till och ifrån arbetet. I synnerhet den höjda beskattningen på brännolja, men även den höjda bensinskatten är därför att beklaga. Att den beslutade höjningen av den särskilda omsättningsskatten på motorfordon (den s. k. bilaccisen) såsom den utformats som bestående skatt skulle nämnvärt påverka handelsbalansen genom minskad bilimport tror väl ingen.

Det uppgjorda förslaget till budget, och utgiftsökningar som varslats, ger besked om ytterligare skattehöjningar. Alldeles särskilda farhågor måste därvid väckas av sådana planer som skulle syfta till att ytterligare skattebelasta den inhemska konsumtionen av nödvändiga varor och de näringsgrenar som huvudsakligen inriktar sin produktion på att tillgodose denna. Likaså torde, som berörts, i nuvarande överhettade konjunktur för vissa industrigrenar och överhettning på arbetsmarknaden ökad exportprotektionism vara en diskutabel sak.

Handelsbalansens ovan berörda stora och valutakostande bristsituation motiverar att ökad uppmärksamhet ägnas områden där läget förefaller särskilt

Interpellation om beskattning av vissa utlandsresor m. m.

bedrövt. Här skall icke åter påtalas den förvända handelspolitik som avser att befrämja ökad import av jordbruksprodukter, som vårt land skulle kunna producera. Däremot synes det vara på tiden att observera det kostsamma valutautflöde, som den ökade omfattningen utrikesresorna vållat.

Enligt föreliggande riksbanksrapporter kostade år 1963 utlandsresorna vårt land 760 miljoner kronor. Året därefter uppgick beloppet till 814 miljoner kronor och år 1965 gick därigenom icke mindre än 1 072 miljoner kronor på detta sätt ur landet. Det innebär jämfört med 1963 att valutautflödet för detta ändamål ökat med 312 miljoner kronor. Härmed bör jämföras de belopp som genom resande utlänningar tillförts Sverige. År 1963 tillfördes genom sådana resor landet 392 miljoner kronor, år 1964 är beloppet 458 miljoner kronor och år 1965 inflöt härigenom 485 miljoner kronor.

Ökningen från 1963 uppgick således till 93 miljoner kronor, vilket är något mer än fjärdedelen och något mindre än tredjedelen av ökningen beträffande svenska utomlandsresor.

Anorlunda uttryckt säger dessa siffror, att år 1963 betalades för detta slags resor ut 368 miljoner kronor mer än som inflöt utifrån, år 1964 var bristen i denna balans 416 miljoner kronor och år 1965 betalades från Sverige ut 587 miljoner kronor mer än som inflöt utifrån. Det gäller således belopp som är av uppenbar betydelse vid bedömande av bristen i rikets handelsbalans.

Resevaluta, dvs. utländska betalningsmedel för täckande av s. k. normala utgifter för turist-, rekreations- och studieresor, anses ingå i vad som benämnes löpande betalningar. Ändamålen är, som berörts, av olika angelägenhets- eller umbärlighetsgrad. Inköp av utländska betalningsmedel för betalning av reseutgifter kan i princip enligt bestämmelserna ske utan begränsning (3 § valutaförordningen). Likaså kan man i

princip utan hinder genom valutabank eller på betalningsväg som anvisats av riksbanken verkställa löpande betalning, alltså bl. a. betalning av reseutgifter, till utländsk mottagare. I fråga om resevaluta som man själv medför vid resa till utlandet gäller dock begränsning till belopp som riksbanken medger. För närvarande medges generellt 6 000 kronor för varje resa och belopp därutöver efter särskild prövning av behovet. Den särskilda ordning som gäller i sådant fall torde sammanhånga med att möjligheterna att kontrollera att missbruk av rörelsefriheten i fråga om löpande betalningar icke föreligger är mycket mindre vid sådan valutautförsel.

Det torde icke kunna åvila ledamöter av riksdagen som icke medverkat till anskaffande av medel för ändamål som regering och regeringsparti mot deras röster genomdrivit att framföra förslag om nya skatter. Uppenbarligen är det dock av intresse för alla att skatterna avväges efter rättvisa och skäliga principer, bl. a. med hänsyn till människornas försörjningsbörd och skattekraft. Härutinnan har vid genomförande av övervältring till konsumtionsbeskattningen ofta brustits. Då nu återigen nya skattebördor är att vänta, synes det därför rimligt att fästa uppmärksamheten på att människornas nödtorft icke ytterligare belastas utan att skatten lägges på umbärliga ting, i synnerhet på lyx. Härför vill jag utbedja mig första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet för rikta förslaget:

Vill statsrådet vid överväganden om eventuella nya skatteförslag beakta att därav icke bör ytterligare drabbas människors nödtorft utan i stället lyx och umbärliga ting?

Avser statsrådet att därvid särskilt ompröva möjligheten att beskatta lyxresor till utlandet, vilkas ökning under senare år i hög grad skadligt påverkat handelsbalansen?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.13.

In fidem

Fritz af Petersens

Tisdagen den 22 februari

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 15 och den 16 innevarande månad.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och t.f. chefen för justitiedepartementet Hermansson den 22 februari 1966.

Till justitiedepartementet har den 21 februari 1966 från länsstyrelsen i Östergötlands län inkommit fullmakt för Maj-Lis Landberg, Norrköping, vilken vid ny röstsammanräkning den 18 februari 1966 blivit utsedd som ledamot av riksdagens första kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför t.f. chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes icke någon anmärkning mot fullmakten.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:

K. G. Grönhagen

Det antecknades, att fru Landberg utsetts att inträda såsom ledamot av kammaren i stället för herr Elmgren, vilken avlidit.

Fru *Landberg* infann sig nu och intog sin plats i kammaren.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, såvitt propositionen avser jordbruksärenden; samt

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avveckling av stödet till odling av spånadslin och hampa jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till vissa personer; samt

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66 till Lokaliseringsbidrag och Lokaliseringslån.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

Meddelande ang. enkel fråga

velse, nr 72, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promille-tal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1966 skall utgå.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 6—13, statsutskottets utlåtanden nr 3, 11, 12 och 29, första lagutskottets utlåtanden nr 3—6, andra lagutskottets utlåtanden nr 3—5, tredje lagutskottets utlåtanden nr 2 och 3 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 1 och 2.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 30, med förslag till lag om ändrad lydelse av 40 § 1 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74), m. m.; och

nr 31, med förslag till lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m.

Anmälades och bordlades en av bankoutsittet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående fortsatt utgivning av otryckta ståndsprotokoll.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga den 21 februari framställdes av fru *Segerstedt Wiberg* (fp) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet: »Har någon ändring skett i regeln för utländska studerandes inresa och vistelse i Sverige?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.04.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 23 februari

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 30, med förslag till lag om ändrad lydelse av 40 § 1 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74), m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 31, med förslag till lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m.

Vid föredragning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående fortsatt utgivning av otryckta ständsprotokoll, hänvisades framställningen till bankoutskottet.

Om rätt för kommun att främja eller driva affärsföretag

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motioner om rätt för kommun att främja eller driva affärsföretag.

I de likalydande motionerna nr 357 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Werner* samt nr 435 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte begära skyndsamt utredning i syfte att göra sådan ändring av kommunallagens 3 § om den kommunala kompetensen och eventuellt nödvändiga följdändringar, att hinder ej

mötte för kommun att främja eller i egen regi driva ekonomiskt vinstgivande företag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I:357 och II:435 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **ADOLFSSON** (k):

Herr talman! Våra motioner syftar till en sådan ändring av kommunallagen, att hinder inte möter för kommun att främja eller i egen regi driva ekonomiskt vinstgivande företag, däribland också rena produktionsföretag.

Den fråga, som vi här tagit upp, är inte ny, utan den har dykt upp i många sammanhang, och vi har också för vår del tidigare aktualiserat den. Vidare finns det anledning att notera, att det inte alls under åren rätt rent stillestånd när det gällt att något anpassa de kommunala kompetensreglerna till den allmänna utvecklingen i samhället eller till i kommunerna redan uppkommen praxis. Utvidgningen av den kommunala kompetensen har emellertid huvudsakligen skett genom utslag i regeringsrätten med anledning av överklagade kommunala beslut, och vi tycker att detta inte är någon bra metod för att reglera en kommunal aktivitet. Vad som är lagligt eller inte lagligt ter sig ofta som ett resultat av slumpen, när ett avgörande blir beroende av om ett kommunalt beslut överklagas eller inte. Dessutom visar ju rättsbehandlingen av dessa frågor att sinsemellan lika situationer kommit att bedömas helt olika vid rättsavgörandena, och det kan ju inte vara någon god ordning.

Vidgade möjligheter beträffande

Om rätt för kommun att främja eller driva affärsföretag

smärre saker har, som sagt, utan tvivel beretts kommunerna, men på en punkt har motståndet mot mera tidsenliga kompetensregler varit konsekvent och obönhörligt, nämligen när det gällt sådana kommunala verksamheter som innebure att kommunen satte en fot på det privata näringslivets domäner. I fråga om småsaker hålls ju kommunerna inte så särdeles stramt i tyglarna, måste man medge. Som ett kuriöst exempel kan nämnas, att det genom domstolsutslag är fastslaget, att inköp av hingst till kommunägd jordbruksfastighet är att anse som en kommunal angelägenhet. Detta har alltså rätten fastslagit. Likaså är det en kommunal angelägenhet att i olja föreviga framträdande kommunalmän m. m. Men när det gäller större saker, som att konkurrera med enskilda kapitalister beträffande produktion eller varuförmedling med rent vinstsyfte som bärande motiv, då är det fullkomligt stopp — och har varit det hittills. Den födkroken är alltså förbehållen det privata näringslivet, och detta även om kommunerna är tvingade att genom diverse ekonomiska åtaganden sörja för att den privata vinstjägaren får det mjukt och gott bäddat för sig, när han etablerar sig i kommunen för att där utveckla sin verksamhet.

Jag erinrar om att en mycket betydande del av kommunernas inkomster måste användas för att finansiera av staten beslutad verksamhet, som kommunerna har ålagts att svara för. Vidare har all privat merkantil och industriell utbyggnad stora kommunala följdinvesteringar i släptåg. Sådan utbyggnad kräver att gator, ledningar, bostäder m. m. ställs till förfogande. Utredningar har klarlagt, att den kommunala följdinvesteringen uppgår till cirka 25 000 kronor för varje nyuppförd lägenhet. Kommunen skall tillhandahålla så god kommunal service som möjligt i samband med privat kommersiell och industriell expansion.

Däremot är det fullständigt stopp när det gäller för kommunen att genom startande och drivande av egna vinstgivande merkantila och industriella företag skaffa åtminstone en del av de pengar, som går åt för kommunal service åt det privata näringslivet. Då befinner vi oss på en helig mark som inte får besudlas.

Vi motionärer anser att tiden för länge sedan har runnit förbi sådana snäva synsätt, och det är därför vi har framlagt våra motioner. Det är orimligt att samhället snörs in i sådana tvångströjor och att kommunernas rörelsemöjligheter hålls inom så tränga ramar.

I min plädering för dessa motioner vill jag bara ytterligare tillägga, att frågan har betydelse också ur skattesynpunkt. Den kommunala skattebördan har nu, tycker jag, nått det tolerablas gräns. Vi kan inte längre fortsätta på denna väg med oavbrutna kommunala skattehöjningar, där den totala kommunalskatten ofta uppgår till över tjugo kronor. En metod för att på sikt undanröja någon del av skattehöjningarnas orsaker vore att driva kommunal verksamhet av det slag som vår motion syftar till.

Jag har nu, herr talman, pläderat i sak och principiellt för våra motioner, men när det sedan gäller frågan hur jag skall yrka är jag tills vidare litet osäker. Utskottet säger, att kommunalrättskommittén genom sina direktiv uppdragit att utreda just de i motionerna upptagna spörsmålen. På den grunden avstyrks motionerna.

Det är ju möjligt att man kan ge tilläggsdirektiven en så vid tolkning som utskottet gör i sitt yttrande. Vi motionärer gjorde det emellertid inte, vilket framgår av våra motioner. Av tilläggsdirektivens ordalydelse drog vi således slutsatsen, att utredningen inte hade att syssla med frågor av den art som våra motioner har tagit upp, medan utskottet för sin del drar andra

slutsatser. Jag skulle vara glad om utskottets slutsatser vore riktiga och våra felaktiga.

Jag framställer därför inte nu något yrkande om bifall till vår motion, utan vill först fråga den utskottets talesman, som kan komma att efterträda mig i denna talarstol: Vidhåller utskottet sin vidare tolkning av direktiven, som skulle innebära att kommunalrättskommittén också har att utreda frågorna om sådan eventuell utvidgning av den kommunala kompetensen att kommun utan laghinder kan starta och driva kommersiella och producerande företag med rent vinstsyfte?

Innan jag får svar på den frågan, herr talman, har jag inget särskilt yrkande att framställa.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Den fråga herr Adolfs-son ställer kan sägas vara besvarad om man hänvisar till de tilläggsdirektiv, som givits till kommunalrättskommittén år 1965.

Utskottet har hänvisat till kommunalrättskommittén, som har omfattande direktiv när det gäller att pröva frågor om den kommunala kompetensen. Det svar jag nu kan ge är att vi får avvakta kommitténs ställningstagande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **ADOLFFSSON** (k):

Herr talman! Jag framställde frågan så, att jag icke kunde yrka någonting förrän jag hade fått ett ordentligt svar från utskottets talesmans sida beträffande hur utskottet ville tolka tilläggsdirektiven. Vi tvekade om att tolka dem som utskottet gjort i sin skrivning.

Det förvånade mig därför något att utskottets talesman tvekade om att i sak lämna ett svar. När ett svar nu dock har givits konstaterar jag också, att detta är glidande och diffust. Med hänsyn tagen till denna omständighet

Ang. de kommunala jävsreglerna borde jag väl rätteligen ha yrkat bifall till vår motion. Av utskottets talesmans anförande tycktes framgå, att han inte var helt övertygad om att utredningens tilläggsdirektiv också innehöll, att man skulle utreda också de mera avancerade frågor vi har framlagt i vår motion. Å andra sidan fanns heller ingenting i utskottets talesmans uttolkning av det hela, som stred mot att den möjligheten dock skulle föreligga.

Jag får nöja mig med vad som sagts, fastän det var litet, och för tillfället sålunda godta vad utskottet yrkat. Blir det inte så som vi önskat, får vi väl återkomma till saken.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. de kommunala jävsreglerna

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av motioner angående de kommunala jävsreglerna.

I de likalydande motionerna nr 363 i första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* och nr 438 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Tumhult *m. fl.* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående kommunallagarnas jävsbestämmelser.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 363 och II: 438 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Sveningsson*, fröken *Stenberg* och herr *Wennerfors*, vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 363 och II: 438, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning angående kommunallagarnas jävsbestämmelser.

Ang. de kommunala jävsreglerna

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Från högerpartiet har det ett par gånger tidigare väckts motioner med syfte att få till stånd en utredning om jävsbestämmelserna i kommunallagarna, en utredning som skulle sträcka sig över hela det kommunala fältet. Vi kan inte tycka, att i dagens kommunala liv jäv i kommunalt arbete är på ett tillfredsställande sätt ordnat. Högerledamöterna i konstitutionsutskottet har också fogat en reservation till detta utskottsutlåtande, då vi anser starka skäl talar för att det här blir andra bestämmelser än de som nu gäller.

Den kommunala verksamheten har under senare år ökat väsentligt i omfattning och betydelse, en sak som vi alla väl känner till. Det har blivit en enorm expansion på det kommunala området. Kommunal maktutövning såväl på det specialreglerade området, som inom den s. k. egenförvaltningen, har kommit att alltmer ingripa i den enskildes rättsläge och ekonomiska förhållanden.

Den utveckling som ägt rum sedan jävsbestämmelserna i nu gällande kommunallag utformades är så omfattande att förhållandena nu och då är mycket svåra att jämföra.

I tidigare skede ombesörjdes kommunens angelägenheter — åtminstone ute på landsbygden — av förtroendevalda lekmän. Det har i detta sammanhang sagts, att på en av lekmän handhavd förvaltning kan inte ställas så höga krav vad handläggningen beträffar. Kommunal förvaltning har dock utvecklats och håller alltmer på att utvecklas mot en förvaltning med nästan lika stort tjänstemannainslag som den statliga förvaltningen. När kommunerna undan för undan sammanläggs till allt större enheter tillkommer också fler tjänstemän som kan vaka över och är skickade att handlägga ärenden på ett sätt som lag och författning föreskriver.

När förtroendemän missbrukar sin

ställning och inte tillämpar sådana jävsbestämmelser, som borde tillämpas, sker detta i regel under sådana former att det inte kan angripas besvärsvägen.

Detta förslag om bättre och med arbetsuppgifterna mera överensstämmande jävsregler har vi varken nu eller tidigare lagt fram med den avsikten att det kommunala arbetet skall försvåras. Vår uppfattning är dock att när kommunernas angelägenheter rent ekonomiskt har så stor betydelse för varje medborgare är det viktigt att de kommunala ärendena handläggs med objektivitet och övöld.

I ett förra året av kommunalrättskommittén lämnat utredningsbetänkande om kommunala bolag har man — det är utsagt i motionen och även i reservationen — snuddat vid dessa frågor. Man har i denna utredning kartlagt en del av gällande jävsbestämmelser som kommunala inrättningar har att följa. Härav framgår att det förekommer fall i kommunal förvaltning, där det inte går att klara ut vilka jävsbestämmelser som gäller — det vill säga huruvida bestämmelser om statsmannajäv eller kommunallagens bestämmelser skall tillämpas.

Man kan också dra den slutsatsen att det är mycket angeläget med vissa förändringar i nu gällande jävsbestämmelser, vilka alltså är tillkomna under helt andra förhållanden än de som nu gäller. Jag anser det oriktigt att en förtroendevald kommunalman i ett ärende, där han kanske har ett personligt intresse, har möjlighet att följa detta ärende ifrån den ena kommunala instansen till den andra och där påverka beslutet. Genom den ordning som alltså kan förekomma ibland kan personliga intressen bli vägledande i stället för ett allmänt samhällsintresse, och detta på ett sätt som är helt i strid med jävsbestämmelser i andra sammanhang.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen, då jag anser att så ofullständigt utformade jävsbestämmelser som gäller i kommunerna ibland inte

skapar det förtroende för kommunal-
männen, som vi bör ha, och inte heller
tillräcklig rättssäkerhet för medbor-
garna i kommunen. Jag yrkar alltså
bifall till reservationen.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Jag skulle kunna nöja
mig med att hänvisa till vad utskottet
har sagt och yrka bifall till det.

Emellertid verkar det som om herr
Sveningsson, som i stort har upprepat
vad som anfördes 1962 och 1963, ändå
har gått litet för lätt förbi det betän-
kande, som kommunalrättskommittén
har avgivit och som är föremål för re-
missbehandling. En hel del av de spör-
smål som herr Sveningsson har berört
finns upptagna i detta betänkande. Vi
får väl avvakta behandlingen av detsam-
ma och se vilket resultat det kan ge.

Jag ber, herr talman, att få yrka bi-
fall till utskottets hemställan.

Herr **SVENINGSSON** (h):

Herr talman! Om jag här skulle ha
anfört ungefär samma synpunkter som
jag har anfört tidigare, så tycker jag
att det kan förlätas. Det är väl så i det
här arbetet, att i ärenden som återkom-
mer år efter år är det inte alltid så lätt
att hitta nya synpunkter att föra fram.

Jag skall villigt erkänna att jag inte
har gått igenom hela det material som
kommunalrättskommittén har redovisat,
men jag ber att få säga till utskottets
ärade ordförande, att jag är mycket
tacksam för den kartläggning som kom-
munalrättskommittén har gjort, ty nu
vet vi att det finns åtminstone en in-
stans som är intresserad av ändrade
kommunala jävsregler. Det har inte
funnits tidigare — i varje fall har ingen
utöver högerledamöterna i konstitu-
tionsutskottet visat något sådant in-
tresse.

Man kan i detta ärende också åberopa
en annan utredning. Om man studerar
besvärssakkunnigas betänkande om lag

Ang. landstingsledamots förslagsrätt
angående förvaltningsförfarande, så
framgår det även där, att det är myc-
ket angeläget att vi får ändrade kom-
munala jävsbestämmelser. Jag är för
min del ganska övertygad om att den
här frågan återkommer och att det är
nödvändigt att vi får ändrade bestäm-
melser i detta avseende.

Sedan överläggningen ansetts härmed
slutad, gjordes enligt de därunder före-
komna yrkandena propositioner, först
på bifall till utskottets i förevarande
utlåtande gjorda hemställan samt vida-
re på antagande av det förslag, som in-
nefattades i den vid utlåtandet avgivna
reservationen; och förklarades den för-
ra propositionen, som upprepades, vara
med övervägande ja besvarad.

Ang. landstingsledamots förslagsrätt

Föredrogs ånyo konstitutionsutskot-
tets utlåtande nr 8, i anledning av mo-
tioner angående landstingsledamots
förslagsrätt.

Till gemensam behandling hade kon-
stitutionsutskottet förehaft

1) de likalydande motionerna nr 148
i första kammaren av herrar *Ferdinand
Nilsson* och *Harald Pettersson* samt nr
196 i andra kammaren av herrar *Gomér*
och *Jonasson*; ävensom

2) motionen nr 203 i andra kamma-
ren av herrar *Nyberg* och *Hamrin* i
Jönköping.

I förstnämnda motioner hade hem-
ställts, att riksdagen i skrivelse till
Kungl. Maj:t måtte anhålla om översyn
av landstingslagens bestämmelser om
kallelse till landstingsmöte och om tid
för ingivande av motion till landstings-
möte i syfte att bättre trygga den en-
skilde landstingsmannens motionsrätt.

I den sistnämnda motionen hade yr-
kats, att riksdagen skulle i skrivelse till
Kungl. Maj:t hemställa om sådan om-

Ang. landstingsledamots förslagsrätt

arbetning av landstingslagen, att rätt att ingiva förslag till landstingsmöte i praktiken kunde tillämpas på samma sätt vid samtliga landstingsmöten som vid oktobermötet, och att förslag där- om snarast möjligt förelades riksdagen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 148 och II: 196 samt II: 203 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Torsten Andersson* och *Sveningsson*, fröken *Stenberg* samt herrar *Wahlund*, *Hamrin* i Jönköping och *Keijer*, vilka på återopade grunder ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 148 och II: 196 samt II: 203, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av landstingslagens bestämmelser i syfte att, enligt vad i reservationen anförts, bättre trygga ledamöternas förslagsrätt.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Det är naturligtvis inte särskilt tacksamt att ta upp till behandling en lag som så nyligen har antagits och påtala, att det finns vissa saker som blivit försummade och inte blivit riktigt som de borde vara. I valet mellan att stanna för de formella synpunkterna — att lagen antogs då och då och att vi inte bör så kvickt tumma på den igen — eller för de reella, nämligen att här faktiskt har skett ett intrång i den enskilde landstingsmannens rätt på ett sätt som väl inte avsågs, har emellertid vi motionärer fört på tal frågan om en översyn av ett par bestämmelser i landstingslagen.

I mitt läns landsting gjorde vi en erfarenhet som överraskade oss. På grund av att det fanns trängande frågor att diskutera bestämdes att landstinget skulle sammanträda. Det konstaterades att kallelsetiden var 14 dagar. Det fanns anledning förmoda att vissa av landstingets ledamöter önskade avge motioner i de frågor som skulle behandlas.

Nu visade det sig, att man kan kalla till landsting med 14 dagars varsel, men att motioner i de ärenden till vilka landstinget var kallat skall vara inne två månader före sammanträdesdagen. För ledamöter tillhörande partier, som är representerade i nämnder, kan det vara lätt att hålla kontakt med ärendenas gång och veta när förslag skall väckas, men den möjligheten har inte den enskilda ledamoten. Det är inte något önskvärt tillstånd att den enskilda ledamoten skall behöva gå till nämnderna och lyssna för att få veta, vilka frågor som kommer upp på ett landsting. Såvitt jag förstår bör det vara ett demokratiskt krav att skäligen hänsyn tas till den enskilda människan.

En annan sak av praktisk natur och inte med samma principiella räckvidd är den omständigheten, att man har fixerat det stora höstlandstinget, då staten klubbas, till första måndagen i oktober. Förut hade vi en sista motionsdag angiven då motionerna skulle vara inne. Nu får man själv sätta sig och räkna på fingrarna för att ta reda på vilken dag som är två månader före första måndagen i oktober och sedan anteckna det. Det är inte heller en riktigt tillfredsställande ordning. Enklare vore faktiskt att ha ett fixerat datum. Motionärerna har nämnt, att man mycket väl hade kunnat stanna för det gamla datumet den 15 augusti och låtit det vara med det.

Utskottet säger, att det inte tycker att detta är så viktiga och stora frågor. Det beror emellertid på vilka hänsyn man tar till enskilda människor och det beror på hur pass bra man vill ha bestämmelserna skrivna. Såsom bestämmelserna nu är tycker jag ändå att det ligger något i den reservation, som har avgivits av herrar *Torsten Andersson* och *Sveningsson*, fröken *Stenberg* samt herrar *Wahlund*, *Hamrin* i Jönköping och *Keijer*, vilka har anført, att landstingsledamots förslagsrätt i praktiken kan komma att lida väsentliga intrång genom de stadganden som här är an-

tagna. Man finner det vara ett berättigat intresse att få ett förslag behandlat vid ett visst möte och inte bara väcka förslagen på måfå för den händelse att det vid horisonten dyker upp ett landsting som kan behandla det. Framför allt blir man ju förhindrad att motionera i de frågor som tas upp vid ett extra landsting och blir hänvisad till att ta det som det kommer.

I föreliggande situation ber jag således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Torsten Andersson m. fl.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Den nya landstingslagen har ju börjat tillämpas först i år och vad herr Ferdinand Nilsson säger kan alltså inte grundas på någon erfarenhet, efter vad jag kan förstå. En landstingsman har ju rätt att väcka motioner under hela året. Om det gäller någon särskilt viktig fråga kan han väcka motion redan den första dagen ett landstingsmöte är samlat. Tvåmånadersregeln är till för att man skall få tillfälle till en beredning av en eventuell motion till ett kommande landstingsmöte.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet har hemställt.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Om utskottets ärade talesman hade funderat litet på sin argumentation skulle han ha sagt sig, att alla bestämmelser nog inte var riktigt bra, när det redan efter en så kort tillämpningstid visat sig att man på vissa punkter hade svårigheter med tillämpningen. Den slutsatsen drog han dock inte, utan han vill tydligen ha flera sorgliga erfarenheter innan han vill rucka på systemet. Skall det vara nödvändigt?

Herr Georg Pettersson säger nu, att det blir för kort beredningstid. Anslagsfrågorna kommer ju att tas upp på höst-

Ang. landstingsledamots förslagsrätt

landstinget. Om man måste motionera två månader före ett landsting och landstingsmöte kan utlysas 14 dagar före sammanträdet, kan man ju antingen inte väcka förslag till ett sådant landstingsmöte eller också har man att avge allmänt hållna yrkanden; och eftersom staten klubbas på hösten lär det mest vara fråga om utredningar.

Beredningar på två månader är nödvändiga under hösten, herr Pettersson, då vi behandlar de stora statfrågorna o. s. v.; därvidlag har jag fullkomligt samma uppfattning. Då är landstingens kanslipersonal hårt ansträngd, och den tiden behövs. Men utredningsyrkanden och dylikt kan man ta ställning till på kortare tid, om man inte har alltför mångsysslande landstingsmän.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Jag har inte några sorgliga erfarenheter, och jag kan inte heller förstå att herr Ferdinand Nilsson hunnit få det den 23 februari av en lag som trädde i kraft den 1 januari. Jag föreställer mig att det är någonting som herr Ferdinand Nilsson går och tror att han skall få — men han måste väl ändå vänta till dess han upplevt de sorgliga erfarenheterna.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Redan av mitt första anförande framgick, att vi i Uppsala läns förvaltningsutskott beslöt att ha ett landstingsmöte och tänkte oss att kalla in landstinget med 14 dagars varsel, men så konstaterade vi att landstingsmännens motionsrätt därmed skulle uteslutas i den fråga det gällde.

Herr Pettersson tycker *inte* att det är sorgligt, men det tycker vi.

Herr **HÜBINETTE** (h):

Herr talman! Eftersom herr Georg Pettersson tycks ha svårt att uppfatta

Ang. landstingsledamots förslagsrätt

vad herr Ferdinand Nilsson säger och vad han avser, vill jag verifiera att vad herr Nilsson framfört är alldeles riktigt.

Uppsala läns landsting har i år fått uppleva att förvaltningsutskottet utsatt ett landstingsmöte under löpande förslagstid. Även om ledamöterna i förvaltningsutskottet för sina partikamrater i landstinget hade kunnat tala om att nu blir det ett landstingsmöte, så fanns det ingen möjlighet att motionera. Det måste väl, herr Georg Pettersson, vara en sorglig erfarenhet att råka ut för sådana saker.

Dessutom vill jag påtala en liten sak som står i utskottsutlåtandet. Det sägs där, att »om särskilda skäl föreligger» kan ett landsting uppta ett förslag som väckts senare; någon skada skulle alltså inte ha skett. Men om det, som i Uppsala läns landsting, finns ett majoritetsparti, är det inte så lätt för minoriteten att få ett förslag upptaget till behandling om det inte väckts inom laga tid.

Herr PETTERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Just rätten för landstingsmän att väcka förslag vid första landstingsmötet är väl i alla fall någonting som finns i lag och som man inte kan komma förbi.

Vad herr Hübinette nu säger innebär antaganden om att det skulle vara någon sorts majoritetsförtryck. Han får väl avvakta hur pass omfattande det kan visa sig vara. Men så långt jag förstår ligger den saken helt på sidan om det vi nu diskuterar.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Vi är väl ändå överens om att motionsrätten inte skall vara beroende av nådigt medgivande från vederbörande inom landstingen. Jag tror inte alls att det i praktiken behöver vara så förskräckligt farligt, men den enskilde landstingsmannens motions-

rätt är ju någonting som man väntade sig att demokratiska partier skulle slå vakt om. Det tycks inte vara så.

Herr PETTERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Det finns ingen begränsning av motionsrätten. Men motionerna måste kunna beredas på ett riktigt sätt — därför har man en begränsning i fråga om den tid inom vilken en motion kan väckas.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag måste hålla med herr Hübinette — detta tycks vara svåra saker att begripa! Om ett ärende tas upp vid särskilt landstingsmöte finns det inte möjlighet att motionera beträffande det ärendet om inte motionen har väckts två månader före mötet. Kommer motionen senare, blir det helt och hållet beroende på om vederbörande i landstinget tycker att förslaget är så pass hyggligt att det ändå kan tas upp till behandling vid landstingsmötet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Ferdinand, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;
Nej — 51.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motion om utgivande av en riksdagens författningssamling m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. statschefens ställning

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner angående statschefens ställning.

I de likalydande motionerna nr 1 i första kammaren av herr *Lennart Geijer m. fl.* och nr 2 i andra kammaren av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga, att i samband med det fortsatta utredningsarbetet i författningsfrågan en parlamentarisk utredning måtte tillsättas för att utreda statschefens ställning i en parlamentarisk demokrati och därvid även pröva frågan om en i demokratisk ordning vald statschef i ett republikant statsskick.

Ang. statschefens ställning

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 1 och II: 2 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Georg Pettersson, Damström, Erik Olsson, Dahl, Sörlin, Adamsson* och *Heningsson*, fru *Thunvall* samt herrar *Johansson* i Trollhättan och *Mossberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 1 och II: 2, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Såsom framgår av utskottets utlåtande väcktes år 1958 motioner med hemställan »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga att 1954 års författningsutredning även får till uppgift att genomföra en förutsättningslös utredning angående statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati, omfattande både de konstitutionella och de representativa sidorna av skilda system».

Med anledning av motionerna uttalade konstitutionsutskottet då, att det enligt dess bedömning skulle falla under författningsutredningens redan givna uppdrag att i viktiga delar ompröva jämväl statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati. Med hänsyn härtill och med hänsyn till att utskottet under hand blivit upplyst om att utredningen beräknades vara färdig redan år 1959 avstyrktes motionerna. Denna utskottets hemställan bifölls av kamrarna. I andra kammaren föregicks beslutet av en rätt lång och intensiv debatt.

Nu kom emellertid författningsutredningens arbete att pågå längre än man trodde 1958. Det avslutades först år 1963, och utredningens betänkande har

Ang. statschefens ställning

varit föremål för en omfattande remissbehandling. Remissyttrandena över förslaget sammanställdes under föregående år.

Vid granskning av yttrandena över förslaget och av själva förslaget finner man, att utredningen inte ansett sig ha haft i uppdrag att pröva den nu aktuella frågan på det sätt som konstitutionsutskottet förutsatte år 1958. Många av remissinstanserna har varit mycket kritiska mot författningsutredningen.

När det gäller frågan om statschefens ställning har det framför allt framförts kritik i tidningspressen — jag kan bara erinra om den reaktion som Herbert Tingsten visade efter att ha läst författningsutredningens förslag i detta stycke. Man har iakttagit att förslaget faktiskt innebär en förstärkning av statschefens ställning i förhållande till vad som nu gäller. Särskilt hård mot utredningen har man varit i frågan om att få parlamentarismen grundlagsfäst — till parlamentarismen är ju knutet problemet om statschefens ställning. Från flera håll har hävdats, att den regel om parlamentarismen som återfinnes i 1 kap. 1 § regeringsformen är innehållslös och enbart deklaratorisk. Uttalanden i den riktningen har gjorts av bl. a. högsta domstolens ledamöter.

Ur den debatt som har följt efter det att författningsutredningens förslag har blivit tillgängligt kan man även utläsa — vilket också framgår av remissyttrandena — att de flesta anser att författningsutredningens förslag måste överarbetas. Det gäller inte minst frågan om statschefens ställning inom en parlamentarisk demokrati.

Vid utskottsbehandlingen av de motioner som föranlett föreliggande utlåtande har de ledamöter, som genom lottdragning blivit reservanter, ansett att frågan om statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati nu måste bli föremål för en utredning.

Reservanterna anser icke att man kan skjuta den frågan ifrån sig under förklaring att andra författningsfrågor

skall gå före. Frågan om statschefens ställning bör lösas samtidigt som man löser frågan om en eventuell ändring av folkrepresentationen.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Den socialdemokratiska reservationen i konstitutionsutskottet är något svårförståelig. Det finns ju socialdemokratiska motioner — med herr Lennart Geijer som första namn i denna kammare — som tar upp frågan om republik, men socialdemokraterna i utskottet har inte anknutit till den nu aktuella motionen utan gått tillbaka till en åtta år gammal motion, och det är ju den som herr Georg Pettersson, utskottets ärade ordförande, nu anknutit till.

Man har alltså en känsla av att socialdemokraterna i konstitutionsutskottet har försökt att få ett så stort avstånd som möjligt mellan sig själva och motionärerna. Nu uttalade sig fru Eriksson i Stockholm, som är motionär i andra kammaren, i tidningarna sedan utskottsutlåtandet blivit bekant, att hon ändå var förtjust i vad socialdemokraterna, hennes partivänner, sagt i utskottet. För mig går detta inte riktigt ihop. Jag har svårt att förstå vad som egentligen är avsikten med den socialdemokratiska reservationen.

Hur löd yrkandet i den motion som herr Pettersson nu anknyter till, motionen från 1958? Där stod det, att man ville genomföra en förutsättningslös utredning angående statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati, omfattande både de konstitutionella och representativa sidorna av skilda system, och som det står i motionen, av monarki och republik, d. v. s. hur statschefens ställning skulle ordnas i dessa två statskick.

Den som tittar på årets motion kan

Ang. statschefens ställning

ju läsa ut att man skall utreda statschefens ställning i en parlamentarisk demokrati och därvid även pröva frågan om en i demokratisk ordning vald statschef i ett representativt statskick.

Det skulle vara intressant för kammarens ledamöter, om herr Pettersson ville förklara skillnaden mellan 1958 års motion och årets motion. Det måste vara en väsentlig skillnad, eftersom han anknyter till den åtta år gamla motionen och inte till den nu aktuella.

Oppositionens representanter i utskottet har varit helt överens om hur vi skall ställa oss till denna motion. Vi har varit överens om det, oberoende av vilken principiell inställning vi har till frågan om vilket statsskick Sverige skall ha. För min del har jag aldrig haft anledning att låta bli att tala om att jag är republikan, men jag har i denna fråga klart sagt att vad som nu är angeläget — och det har vi varit överens om inom oppositionen — är att få en väsentlig författningsreform 1968. Vi vill nämligen ha enkammarreformen och allt vad som dit hör — det är de sakerna som har utretts och stötts och blötts i oändligt långa sammanhang. För oss är det väsentligt att ett första beslut i den frågan fattas 1968.

Skulle man nu som motionärerna vill — och jag föreställer mig även socialdemokraterna i konstitutionsutskottet — börja ta upp frågan om hur en republik skall ordnas, hur en president skall infogas i det svenska författningsslivet, då får vi börja på nytt på denna punkt. Det är inte så enkelt som att säga, att det inte spelar någon roll om vi har president eller kung, att befogenheterna skall vara desamma. Vi vet ju alla att presidenterna i olika länder har enormt skilda befogenheter.

Jag föreställer mig alltså, att ingen kan hävda att frågan är så enkel. Därför har vi från oppositionens sida motsatt oss att man nu skulle starta från början igen. Vi har kunnat göra detta

så mycket lättare som partierna redan på hösten 1964, efter att oppositionen försökt hjälpa herr Erlander ur det hörn, som han hade råkat in i, beslöt att tillsätta en delegation under herr Palmes ordförandeskap vilken skulle försöka föra författningsfrågan fram till en lösning. I den delegationen, av vilken herr Pettersson är en ärad ledamot, har vi tagit upp just de saker som nu är aktuella. Vi har vid flera tillfällen tagit upp frågan om statschefens ställning vid regeringsbildning, vi har tagit upp frågan om statschefens ställning vid upplösning av riksdagen och nyval och vi har tagit upp frågan om statschefens befattning med regeringsärendena. Det vet herr Pettersson lika bra som jag — i någon mån ännu bättre, eftersom jag inte hade tillfälle att närvara vid delegationens senaste sammanträde.

För oppositionens representanter har det alltså varit självklart att säga, att vi måste lösa de här problemen i så stor utsträckning som det går, men att man skulle starta från början och kräva att också frågan, om Sverige skall ha president, skall utredas har vi varit bestämda motståndare till.

Mot den bakgrunden skulle det vara intressant att få höra vilken uppfattning herr Pettersson själv har till de två motionerna: Är det någon skillnad, eller är de lika? Skall vi nu utreda frågan, om republik bör införas i Sverige, eller bör vi inte göra det? Jag tycker det är rimligt att vi får klarhet på den punkten.

För min del ber jag alltså, herr talmän, att få yrka bifall till förevarande utskottsutlåtande.

Det skulle vara intressant att höra, om herr Geijer, som ju är motionär i denna kammare, är lika förtjust som fru Eriksson enligt vad hon själv har sagt i tidningen är över socialdemokraterna i konstitutionsutskottet. Om herr Pettersson inte har möjlighet att klargöra läget, så hoppas jag att herr Geijer får en chans därtill.

Ang. statschefens ställning

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s) kort genmäle:

Jag har uttalat mig om konstitutionsutskottets ställningstagande till motionerna åren 1958 och 1966. Där kan herr Dahlén finna, att det är överensstämmelse i konstitutionsutskottets ställningstagande.

Att jag uttalar mig om likheten mellan motionerna tycker jag är onödigt. Vad jag har sagt gäller nämligen vad utskottet har uttalat, ingenting annat.

Herr **DAHLÉN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen att herr Pettersson när han nu skulle svara mig inte använde den logiska skärpa, som han i konstitutionsutskottet onekligen lämnar goda bevis på. Han säger att han inte uttalat sig om det som konstitutionsutskottet har att behandla, nämligen årets motion; han har uttalat sig om vad utskottet sade 1958 och vad det nu säger med anledning av 1958 års motioner.

Jag måste säga, att detta inte går ihop. Konstitutionsutskottet har en grundlagsenlig skyldighet, som jag givetvis inte behöver erinra herr Pettersson om, att ge ett utlåtande över de motioner som föreligger, men herr Pettersson säger — om jag får spetsa till det — att han inte bryr sig om det och talar om någonting annat.

Det är klart, herr talman, att vi alla har vår frihet att tala om någonting annat!

Herr **ADOLFSSON** (k):

Herr talman! Jag konstaterar att formuleringen om statschefens ställning har dominerat i debatten, medan själva frågan om monarki eller republik har skjutits i bakgrunden i den debatt som har förekommit kring denna motion.

Vilken ståndpunkt vi kommunister intar till frågan om republik eller monarki är allmänt känt, så det behöver jag inte vittna särskilt om vid detta tillfälle. Vår inställning har belysts genom

kommunistiska motioner vid 1958 och 1962 års riksdagar om utredning med syfte att komma fram till ett republikanskt statskick, så den saken är klar.

Medan alltså vi klart givit till känna vår åsikt och vår strävan i denna fråga, finns det andra som tydligen har svårt att tala ur skägget. Det har varit fallet också i den debatt, som hittills hunnit förekomma här i frågan.

Till dem som har svårt för att tala ur skägget hör i viss mån reservanterna i detta utskottsärende och herr Pettersson genom sitt anförande nyss, men alldeles särskilt de som har kommit att bilda utskottets majoritet. Att dessa sistnämnda — utskottsmajoriteten — till sin majoritet är arga motståndare till ett republikanskt statskick kan man hålla för visst, men detta söker de nu dimhölja under tal om allt det myckna andra, som måste genomdiskuteras i författningsfrågan, så att man inte har tid att diskutera denna väsentliga fråga. Det må förlåtas mig om jag tycker att det är snurrande kring het gröt, och ingenting annat.

I detta sammanhang ber jag att få granska några rader i utskottets skrivning.

Först och främst observerar jag, att undertecknarna av utlåtandet i sista stycket på sid. 3 utnämner sig själva till representanter för demokratiska partier och gör detta med syftet att framställa sig som mera demokratiska än vissa andra — och med dessa »vissa andra» skall väl framför allt avses det kommunistiska partiet här i riksdagen och oss kommunister som personer.

Men hur är det då med demokratin i praktiken? Jag citerar följande meningar ur utskottets skrivning: »De demokratiska partierna har upptagit överläggningar genom särskilt utsedda delegater i syfte att underlätta en politisk överenskommelse i författningsfrågan. Därutöver har partiledarna» — alltså dessa partiledare — »och delegationens ordförande överlagt som en arbetsgrupp inom delegationen.»

Det var ingen nyhet för oss kommunister — vi vet verkligen att vårt riksdagspartis ordförande har utestängts från medverkan i den arbetsgrupp, som det talas om i utskottets skrivning, och vi är synnerligen väl medvetna om att de allmänna överläggningarna i den så viktiga författningsfrågan förs utan vår riksdagsgrupps medverkan. Ingen av oss har haft någonting att säga till om vid överläggningarna i dessa angelägenheter. Det innebär att en inte så liten del av vårt lands väljarkår har berövats rätten att genom sina valda företrädare vid förhandlingar i denna angelägna fråga göra sina meningar gällande.

Nu frågar jag er, som svarar för utskottsskrivningen: Är det möjligen detta som ni kallar för demokrati, demokratiskt sinnelag och demokratiskt synsätt?

När det sedan gäller reservationens innehåll jämfört med motionernas kan man kanske inte säga, att berget återigen har fött en rätta, men nog tycker jag att motionärerna som gick in med ullen på har kommit ut klippta. Det är en rätt tunn soppa som reservanterna har lagat till, och man har svårt att förstå att ännu år 1966 en så till ytterlighet försiktig skrivning skall anses motiverad i frågan om republik eller monarki. Av reservationens ordalydelse är det nämligen omöjligt att dra slutsatsen, att reservanterna syftar till att republikfrågan skall utredas. Man får sätta sig ner och gissa, för så vitt man inte fäster huvudvikten vid och drar bestämda slutsatser av att reservanterna dock hänvisar till 1958 års motion i stället för till årets motioner. Också skrivningen i 1958 års motioner var diffus och undanglidande, men av allt att döma syftade motionerna likväl till att även republikfrågan skulle upptas till prövning. Den saken vågade man åtminstone vagt antyda år 1958, men man törs visst inte göra det annat än indirekt år 1966, och det tycker jag med förlov sagt är svagt.

Ang. statschefens ställning

Om den tolkning som jag alltså här gör av syftet med 1958 års motion är riktig, underlättar detta givetvis för oss kommunister att rösta för reservationen, trots att den verkligen i hög grad liknar skummjök och ingenting annat.

Jag önskar nu, herr talman, bara tillägga att det för oss är självfallet, att republikfrågan måste bringas till sin lösning i samband med genomförandet av en ny författning, för så vitt denna författning skall bli i verklig mening demokratisk och vara anpassad till vår tids förhållanden och inte till enväldets förhållanden. Att vi i samband med författningsfrågans lösning kommer att föreslå införandet av ett republikanskt statskick, därest inte författningsförslaget redan innefattar detta, får betraktas som absolut självklart, ty vi anser att en verklig demokratisk författning utesluter monarkistiskt styrelsesätt. Monarkien är en föråldrad styrelseform, anknuten till enväldets tradition och inte till de traditioner, som därefter har utvecklats. Den är akterseglad sedan långa, långa tider och dröjer kvar på grund av någon egendomlig tröghetslag. Monarki kan inte på ett klart och konsekvent sätt förenas med en demokratisk styrelseform, och de rättsliga befogenheter, som innehavaren av denna högsta post innehar, står i strid med en parlamentarisk uppfattning.

Nu kan det visserligen här invändas, att vi i våra dagar och i vårt land inte har sett denna makt utnyttjad, vilket det finns anledning att notera, men det är orimligt nog att möjligheten till en sådan personlig maktutövning på viktiga områden fortfarande föreligger. Som bekant har inte heller författningsutredningen visat någon snålhet när det gällt att förläna monarken fortsatt sådan makt, som kunde komma att användas.

Jag kortar av mitt anförande genom att avstå från att illustrera allt annat föråldrat, efterblivet och delvis löjeväckande som har samband med makt-

Ang. statschefens ställning

koncentrationen kring tronen och all personkulten i detta sammanhang, men jag vill gärna, herr talman, göra ett kategoriskt uttalande till förmån för ett republikanskt styrelseskick. Jag hoppas, trots den kritik jag haft att rikta mot

reservanternas skummjölksaktiga skrivning, att ett riksdagens bifall till reservationen vid detta utlåtande ändå skall komma att utgöra ett litet steg på vägen mot ett republikanskt styrelsesätt.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

När Hercules arla stod upp en morgon i första sin ungdom, vi känner, herr talman, att läget var kärvt och valet var svårt, ty valde han fel så kunde han räkna förvisst med en tung dom och gudarnas mäktiga vrede bli känd både länge och hårt. Fast detta var längesen nu mitt ibland oss ännu det händer, att många får lida de kval som den prövade Hercules led och stå där med oro i blick, med sakta gnisslande tänder och fråga sig själv: Vart leder min väg, om jag här hänger med? Ej finner han någon som hjälpande händerna sträcker och frågor han ställer får svar blott i dimmiga tal, och bortom han vet, att i höstliga tider det bräcker en dag då allt folket skall säga sin mening i val.

Ej gäller det nu som för Hercules fruarna Lättja och Lusta, nej, Nancy hon heter i dag den dam som sätt tvivlandets frö och kommit en häftt i ett utskott att vändas och pusta och lagt en förkrossande börda på Georg från gutarnas ö. Visst dröp hennes ord som sirenernas locksång av honung och visst fanns där djärvhetens mål för den länge har vilat i ron och bugat i rikssal och suttit till bords med sin konung men innerst har lidit vid tanken på penningpåse och tron. Visst var det ett säkert bevis på dess kraft att Tage Erlander sitt klartecken givit till Nancys motion om en vald president naturligt begävad med trohetens glans och av färg utan klander och prövad och godkänd i allt av det stora partiets konvent. Och därtill som kråksång, fast fint, det var ju att stormen mot tronen sin långa och rundliga tid skulle ta och därmed man skjuta tre år eller mer på författningsreformen och det som bekant för Partiet är bättre än bra.

Visst rördes en del utav sången men snarligen stämningen stördes och oro och ängslan sig spred i de nyvakna kämparnas led, ty tydliga, missnöjda ljud överallt ifrån folkdjupet hördes och främst bland den knorrande, morrande mängden var kvinnorna med. Att läsa om Tage och Torsten och Gunnar och Olof med sparken är ej vad de önskar i Idun och Allers och Hemmets Journal, de är bara vardagens gråbleka krafs mot den gode monarken och söta prinsessor och prinsar och hovfolk på bal. De tycker att inte det finns tillräckliga skäl till att riva det vackra som är och att byta en sed som är fin och menar att livet mer torftigt och trist skulle bli va om sobeln och minken blev bara en färgad kanin.

Ang. statschefens ställning

Så låg det då till, när den innersta cirkeln blev sluten och Nancys motion skulle vägas på utskottets väg, då väntade prövningen Georg, den sirlige guten, och alla hans vänner, som ängsliga farorna såg. Som tassande kattor på uppvärmda takplåtar klev de att finna en väg ur det svåra dilemman med hast och säkert av många på avstånd bevakade blev de på det att de icke för hårt skulle skriva sig fast, ty nu stod det klart att på osäkra vägar man hamnat, där risken att halka i diket var nära och stor och gärna man borgarna ivrigt och kärleksfullt famnat för en kompromiss som ett hopp och ett skyddande flor.

Men ack, det blev nej, ty som tunnaste korvspad det klart var att medel och mål var helt andra än de som man sagt: om bara Erlander en utredningskvarn finge fixad och startklar så skulle den mala i långsam och sövande takt och länge det dröja till dess det fanns mjöl till den kaka som oppositionen vill sätta tänderna i. Den gubben gick inte! Den trängdes behändigt tillbaka och därmed var också den lustiga leken förbi och Nancys hårt prövade kämpar i säck fick sig skruda, ej drillade piporna mer och trumman teg still, den feta och feströda laxen som Nancy tänkt bjuda den blev efter stöten och blöten en urlakad sill.

Den kosten, herr talman, blev mager förvisso som spiken och mager blev ock reservanternas möda i stil, ty inte där nämns med ett aningens ord republiken och intet blev sagt för att ge presidenten profil, av kronan man märker ej ens några fattiga ören och över det hela ett sorglustigt dunkel sig sänkt, och därför med frimodigt sinne här versfabrikören kan sluta sig helt till vad utskottet yttrat och tänkt.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Bakom herr Axel Anderssons rimmade vers med feströda laxar och urlakade sillar, liksom bakom konstitutionsutskottets torra prosa, ligger naturligtvis mycket av politisk vilja, men också en önskan att söka dölja den politiska verkligheten.

Jag tror, herr talman, att frågan om monarkiens framtid i Sverige är så viktig att entydiga och klara ståndpunkttaganden och uttalanden är mer betydelsefulla i en diskussion kring dessa ting. Såvitt jag har kunnat förstå kan man inte säga att konstitutionsutskottets ärade ordförande representerar den

grupp som är beredd att klart och tydligt uttala sig i denna fråga. Men det kanske sammanhänger med något som har kallats för socialdemokraternas nya och djärva mål. De där målen plockas då och då fram ur arbetarrörelsens arkiv. Man dammar av dem och ställer fram dem som politiska demonstrationsobjekt för en vänsterradikal opinion. Jag har en bestämd känsla av att just detta nu gäller det gamla socialdemokratiska och kommunistiska önskemålet om att ersätta vår traditionsrika och demokratiska monarki med ett republikanskt statsskick. Kravet på republik har ju funnits hela tiden i de socialde-

Ang. statschefens ställning

mokratiska och kommunistiska parti-programmen. Men regeringen har i det offentliga politiska framträdandet hittills agerat mycket försiktigt. I stället har man låtit republikkravet främst drivas av det kommunistiska partiet.

Skälet härtill är naturligtvis att statsminister Erlander vet, att en stor majoritet av det svenska folket vill ha kvar monarkien. Man har alltså inte vågat utmana denna breda monarkistiska opinion. I stället söker man agera på ett sätt som ger anledning att tro att socialdemokraterna söker gå vid sidan av denna opinion och genomföra republiken långsiktigt och bakvägen. Jag vill erinra om det av regeringen och kommunisterna för några år sedan genomdrivna kravet på en höjd myndighetsålder för kungen. Det beslutet motiverades öppet med att det skulle underlätta övergången till republik. Jag vill också erinra om regeringens envetna motstånd mot det från högerhåll framförda kravet om införande av kvinnlig arvsrätt till tronen. Genom en sådan bestämmelse skulle man kunna garantera monarkiens fortbestånd även om en manlig ättling till tronen inte fanns, men det har givetvis inte passat majoriteten socialdemokrater att bifalla det kravet. I år står högerpartiet ensamt bakom detta krav, som ju uppenbarligen skulle stärka möjligheterna att behålla monarkien. Med andra ord har majoriteten avvisat tanken på kvinnlig tronföljd därför att det sammanhänger med principfrågan om statsformen. Man vill till varje pris hålla vägen öppen för en övergång till republik.

Nu är ju 34 socialdemokrater, sanktionerade av regeringspartiets förtroenderåd, inte nöjda endast med ett passivt motarbetande av monarkien. De kräver en utredning om övergång till republik. Men det är betecknande att de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet på samma gång som de i princip tillstyrker motionen söker lägga en oklarhetens slöja över vad de egentligen menar. Därför talar man om en förut-

sättningslös utredning om statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati, omfattande både de konstitutionella och de representativa sidorna av skilda system. Vad döljer detta dubbelspråk? Skall motionen och den socialdemokratiska reservationen anses som ett uttalat önskemål om en övergång till republik? Är det endast en motion för att lugna radikala marginalväljare och de kulturradikala kretsar som stöder Dagens Nyheters republikkrav, eller är motionen och tillstyrkan av reservationen ett sätt att förhåla en angelägen författningsreform?

Dessa frågor besvarades till viss del av herr Adolfsson som redogjorde för hur kommunisterna ser på frågan. Men de socialdemokratiska representanterna — och naturligtvis än mindre regeringen — har inte svarat på vad de egentligen menar. Det finns ett uttalande av statsminister Erlander, som inte ger en läsare mycken ledning. Han kommenterade nämligen den socialdemokratiska motionen på följande sätt: »Visst är jag republikan, men det betyder ju inte att jag vill ha republik.»

Vad betyder det? Nu kan statsministern inte svara eftersom han rest bort i stället för att här klara upp frågan om hans egen och därmed regeringens inställning till kravet på republik.

Det är för övrigt nonchalant mot riksdagen — jag skulle vilja säga erbarmligt — att varken stats- eller justitieministerrarna är i riksdagen för att diskutera denna viktiga fråga om Sveriges framtida statskick. I stället befinner sig statsministern hos *president* Nasser av Egypten, och justitieministern får väl tillfälle att besöka *president* Bresjnev i Ryssland.

Vi har, herr talman, i Sverige haft ett obrutet monarkistiskt statskick i över 400 år. Monarkien är alltså fast rotad hos vårt folk, och ingenting tyder på att det skulle finnas en växande opinion emot monarkien. I parlamentarismens och demokratiens moderland England har kungahuset blivit en sym-

Ang. statschefens ställning

bol för kontinuiteten i nationens historia, för sambandet med det förflutna, för samhörigheten mellan nuvarande och tidigare generationer. På samma sätt är det i Sverige. Den svenske monarken har blivit en över partierna stående symbol för landet, en samlande gestalt för svenska folket. Kungen och kungahuset har dessutom gett oss en praktisk och påtaglig goodwill och en ställning utomlands som verkliga främjat de svenska intressena. Kungen har också fyllt den för statschefen viktiga funktionen att opartiskt och utan politiskt sneglande korrekt handlägga regeringskriser. Det finns enligt vår mening ingen anledning att förstöra en tradition som så utomordentligt väl kunnat förenas med den moderna demokratiens villkor. De erinringar som stundom med rätta riktades mot den personliga kungamakten, som en gång i tiden spelade en roll i det svenska statsskicket, saknar varje aktualitet. De hör en gammal och förgången tid till. Den monarki vi talar om i dag är ett konstitutionellt system, där monarken framstår som en garant för den demokratiska parlamentarismens bestånd och tillämpning.

Herr talmann! Med dessa ord vill jag yrka bifall till konstitutionsutskottets utlåtande nr 10.

I detta anförande instämde herr *Schött* (h), fröken *Stenberg* (h) samt herrarna *Yngve Nilsson* (h), *Gösta Jacobson* (h), *Arvidson* (h), *Enarsson* (h) och *Hübinette* (h).

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Det är säkert åtskilliga av kammarens ledamöter som till sig själva ställer frågan: Vad kan det vara för mening med att en vanlig enkel ledamot här i kammaren uppträder i debatten omedelbart efter sin partiledare? Jag kan hålla med om att det kan verka meningslöst och att jag kunde ha nöjt mig med att instämma i vad herr

Yngve Holmberg sagt, men då jag betraktar denna fråga som stor och betydelsefull, kanske det kan tillåtas mig att anföra ytterligare synpunkter.

Utskottets ärade ordförande framhöll i sitt inledningsanförande som talesman för reservanterna att författningsutredningens förslag måste bli föremål för överarbetning. Det är möjligt att det är på det sättet, men vi som vann lotten i utskottet och som svarar för utskottets utlåtande har svårt för att inse värdet och betydelsen av att riksdagen nu skall skynda till regeringens undsättning i författningsfrågan. Herr Pettersson ville heller inte gärna uttala sig om årets motion. Han ville hellre tala om motionen från 1958 för att — som det redan har sagts i debatten — komma så långt bort som möjligt från årets motion.

Den motion som är redovisad i detta utskottsutlåtande för fram förslag om utredning av statschefens ställning i en parlamentarisk demokrati och även utredning om statschefens ställning i ett republikanskt statsskick. Den är undertecknad av sammanlagt 33 ledamöter från socialdemokratiska partiet i båda kamrarna. Ingen kan förneka att när den motionen lämnades så väckte den en betydande uppmärksamhet och en viss sensation. En sådan stor uppslutning av ledamöter med ett krav i bakgrunden om att republik skall införas, att kungen skall bytas ut mot en av medborgarna vald president, tror jag inte har förekommit tidigare.

Inte är det särskilt lätt i vår tid och i vårt land att få sinnena i dallring, men det är nog klart att inför ett ställningstagande till frågan om monarkien skall bytas ut mot republik vaknar andarna till liv på många håll. Om det finns något som mer än annat skulle fånga allmänhetens intresse, så tror jag att det skulle vara om det skulle bli aktuellt att i onödan göra en stor och allmän förändring av statsskicket.

Blev det en viss sensation omkring tillkomsten av denna republikmotion,

Ang. statschefens ställning

blev det inte så mycket av sensation vid motionens utskottsbehandling. Det blev närmast en överraskning i utskottet att där inte fanns någon som yrkade bifall till republikmotionen i dess helhet. Den enda ledamot av de 33 motionärerna som kunde ha infunnit sig i utskottet och där yrkat bifall till motionen lyste med sin frånvaro.

Efter den debatt som förekom i konstitutionsutskottet kunde man lätt hysa den uppfattningen att många ledamöter även på den socialdemokratiska sidan troligen betraktade denna motion med fru Nancy Eriksson såsom huvudmotionär såsom ett olycksfall i arbetet. Säkert är flera socialdemokrater i riksdagen än enbart regeringens ledamöter och de som har varit statsråd medvetna om att konungen och konungahuset i vårt land är något mycket populärt. De är medvetna om att det inte finns någon stark folkmening utan med stor sannolikhet bara en liten minoritet bakom kravet på republik. Jag skulle tro att en hel del hyser den uppfattningen att det, med den ställning som konung och konungahus intar, inte är någonting som man ostraffat går in för att avskaffa. Statsminister Erlander har också vid flera tillfällen gjort uttalanden i den riktningen.

Inom högerpartiet hävdar vi, såsom redan har sagts, den uppfattning som vi har givit uttryck åt vid många tidigare tillfällen, nämligen att det statskick som vi nu har fungerat så bra att inget annat kan fungera bättre. Vi befarar allvarligt att det förändrade statskick som motionärerna vill ha skulle fungera mycket sämre. Konungen har i vårt land anpassat sig efter demokratien och utvecklingen, så det kunde inte under några förhållanden ha fungerat bättre med en folkvald president. Statschefen har hos oss inte varit ett hinder för en fördjupad demokrati — vad det nu kan vara för fint som det talas om i motionen när detta uttryck användes. Ett statskick som är bra och som har fungerat till medbor-

garnas fulla belåtenhet, en statschef som ingen kan påstå på minsta sätt har varit till hinder för demokratien, parlamentarismen eller utvecklingen, utan som i stället har skapat förtroende och stabilitet samt respekt utåt för vårt land, finner vi inom högerpartiet ingen anledning byta ut mot något annat. Det kan inte vara något att tjäna på att få politiska strider även omkring valet av statschefen och hans ställning.

Frågan om monarki eller republik har inte varit föremål för någon mera ingående debatt här i riksdagen sedan år 1958, då det, som det redan har talats om här, väcktes en motion om utredning. Den gången, för åtta år sedan, användes i båda kamrarna citat ur en debatt från år 1912 med uttalanden av socialdemokraternas ledare vid den tidpunkten, nämligen Hjalmar Branting, som var anhängare av republik. År 1912, för 54 år sedan, väcktes alltså för första gången här i riksdagen en motion med förslag om att republik skulle införas. Det var ledamoten herr Lindhagen, som ensam i andra kammaren väckte den motionen. Talmannen ansåg dock den gången att ett förslag om en ändring i statskicket var ett ärende av sådan art att det inte kunde bli föremål för behandling i riksdagen. Sedan han vägrat remittera motionen till utskott, blev den grundlagsenligt hänvisad till konstitutionsutskottet vilket i sådant fall får tjänstgöra som domstol. Utskottet avgjorde frågan på det sättet att motionen blev behandlad.

Partiledaren Hjalmar Branting var vid denna tidpunkt ledamot av konstitutionsutskottet. Han gjorde vid utskottets behandling av republikmotionen i en reservation ett uttalande som jag för min del finner alltjämt i högsta grad vägledande och som gav uttryck för en uppfattning av stort värde. Jag vill även denna gång, efter åtta år, föra några ord av Brantings uttalande till kammararens protokoll. Han framhöll bl. a. att skall en sådan här fråga lösas så bör bakom beslutet stå en mycket stark folk-

mening. Han kritiserade allvarligt att motionen blivit avlämnad och uttalade att frågan om republik inte var någonting som man kunde göra aktuellt genom en i riksdagen framkastad motion. Den borde inte i en riksförsamling föras fram allenast som ett diskussionsämne. Vidare framhöll Branting: »Tiden att i riksdagen väcka förslag som syfta till republik är inne då händelsernas egen inre logik givit det nödvändiga underlaget för att ett sådant yrkande känns på alla håll, som det bör vara, en allvarlig politisk aktion. Ställningen bör följaktligen ha utvecklats sig dithän att republikens införande framstår för en avsevärd del av nationen som icke blott teoretiskt riktigt utan just av den givna situationen påkallat.» Så långt herr Brantings uttalande.

Det kan också vara av intresse att från detta tillfälle anteckna att bara herr Lindhagen höll ett längre anförande då ärendet behandlades i andra kammaren — övriga deltagare i debatten yttrade bara några få ord, däribland även herr Branting. Man lät klart förstå att man vid den tidpunkten ansåg att denna fråga inte borde diskuteras i riksdagen. Man stod i det avseendet — väl att märka vid denna tidpunkt — helt bakom talmannens nyss omnämnda ställningstagande.

Jag tycker också att det kan finnas anledning att citera vad konstitutionsutskottets ordförande, prosten Hallén, uttalade i andra kammaren 1958. Han hade då avgivit ett särskilt yttrande där han förklarade att motionen i vanlig ordning borde ha avstyrkts. Hans uttalande var följande: »All historisk erfarenhet visar att man inte åstadkommer en djupgående ändring av statsskicket genom att skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om tillsättande av en kommitté som skall utreda frågan, med resultat att det kända önskemålet realiseras. Detta är en ren konstruktion, och efter vad jag vet har denna utväg aldrig använts eller försökts i något annat land.»

Ang. statschefens ställning

För min del kan jag helt instämma i dessa båda uttalanden från 1912 och 1958. Jag är som sagt övertygad om att en stark majoritet i vårt svenska samhälle trivs mycket bra med kungadömet och inte vill ha någon ändring. Man uppskattar att ha en statschef som kan sköta sin uppgift — däribland de många representativa funktionerna — och kan stå utanför alla politiska och partipolitiska motsättningar. Jag tror också att människorna behöver ha något mer att följa och beundra än det grå vardagliga — de vill ha litet fest och glans och högtid, något att se upp till i en vardagsgrå tillvaro. Betänk ändå — som redan har antytts i debatten — vad svenska folket gärna läser om kungligheter i veckopress och nyhetstidningar!

Nu vill reservanterna bara ha utredning om statschefens ställning i en parlamentarisk demokrati — man lämnar republikkravet för tillfället åt sidan — och motionärerna får vara belåtna antingen de vill eller inte. Statsminister Erlander lär också helt nyligen ha uttalat att republik inte skall införas i samband med en ny författning. Det kan vara möjligt, som jag redan har sagt, att en del i författningsutredningens förslag behöver bli föremål för ytterligare utredning. I dagens tidningar talas om att det skall bli en ny parlamentarisk utredning av författningsfrågan. När nu överläggningar har pågått så länge mellan statsminister Erlander och de övriga partiledarna och en annan större delegation under ledning av statsrådet Palme har arbetat med författningsfrågan anser vi som svarar för utskottsutlåtandet att det är onödigt med en ny beställning om utredning från riksdagen.

Finns bara viljan — och det hoppas vi — att lösa författningsfrågan bör regeringen också utan riksdagens beställning tillse att de utredningar som det finns ytterligare behov av blir utförda så snart som möjligt. När regeringen och socialdemokraterna hittills visat ett

Ang. statschefens ställning

påtagligt intresse att på olika sätt fördröja tillkomsten av en ny författning — att få författningsfrågan i dess helhet framflyttad till 1970-talet — kan man allvarligt misstänka att reservanternas beställning om en ny utredning kommer att fördröja författningsfrågan så att inget förslag blir framlagt till 1968 års riksdag. Efter de senaste överläggningarna i författningsfrågan mellan partiledarna har det uttalats att det råder en dämpad optimism om möjligheterna att komma överens så att förslag skall kunna framläggas före riksdagsvalet 1968. Hur det blir med den saken skall avgöras under de närmaste veckorna.

Utskottets lottmajoritet vill inte vara med om reservanternas förslag av det skälet att författningsfrågan inte skall ytterligare fördröjas. Vi anser det vara mer angeläget än något annat att vissa delar av den nya författningen, såsom förslag om en i ett sammanhang direkt av väljarna vald enkammarriksdag och förslag om valsystemet, blir framlagda så att ett slutgiltigt grundlagsbeslut i detta ärende kan fattas år 1969.

Av denna orsak, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GEIJER, LENNART, (s):

Herr talman! Innan jag går in på de frågor som har ställts till bl. a. mig såsom motionär i detta ärende vill jag framföra några allmänna synpunkter.

Vår tid kännetecknas av ständiga tekniska framsteg, och på snart sagt alla områden inom samhällslivet går utvecklingen allt snabbare. Dessa förändringar på teknikens område tvingar fram nya organisationsformer inom industri, handel, jordbruk och den offentliga förvaltningen. Med allt kortare mellanrum tvingas företagarna att se över organisationsapparaten. Man rationaliserar för att anpassa verksamheten efter förändrade förhållanden. Denna industriella revolution som vi upplever kan inte undgå att även få verkningar

för själva de grundläggande samhällsinstitutionerna. Vi måste se om vårt hus — ända från grunden och upp till skorstenen. Staten är ett företag i stort och måste fungera på ett sätt som är förnuftigt och passar medborgarna.

Det är mot denna bakgrund förvånande att författningsutredningen nästan helt förbigått frågan om statschefens ställning. Jag menar då inte bara frågan om statschefens befogenheter, utan också frågan om hur statschefen skall utses. Varför har den frågan inte diskuterats? Varför har inte fördelar och nackdelar med olika system kartlagts? Ingen tror väl i dag att monarkien har ett gudomligt ursprung. Det hör till grundreglerna i en demokrati att vi skall kunna diskutera alla problem och alla de institutioner som vi själva eller i varje fall svenska folket varit med om att skapa. Nu ligger kanske en del av förklaringen däri att i denna fråga sammanvävs logiska och förnuftsmässiga värderingar med känslomässiga. Särskilt hänvisas till att största delen av svenska folket vill ha det nuvarande systemet kvar. Herrar Holmberg och Sveningsson har sagt så. Men hur kan de veta det?

Likaså brukar man gärna på denna punkt i diskussionen anföra vad Hjalmar Branting sade 1912, och det har också herr Sveningsson gjort. Den gången gällde det en motion som direkt syftade till att få republik. Branting sade, att man inte kunde ta upp den frågan i riksdagen förrän »händelsernas egen inre logik givit det nödvändiga underlaget» och då »republikens införande framstår för en avsevärd del av nationen som icke blott teoretiskt riktigt, utan just av den givna situationen påkallat». Vi motionärer tror att den tidpunkten nu är inne. Det är ju inte fråga om att riksdagen i dag skall ta ställning till om man skall ha republik eller monarki. Det är ju fråga om att vi vill ha en utredning om fördelar och nackdelar. Men bakom motionen ligger givetvis den uppfattningen att

»händelsernas egen inre logik» nu fört dithän att vi bör allvarligt pröva hur vi vill ha det i framtiden.

Vi tror också att den känslomässiga inställningen till monarkien såsom ett värde i sig är på snabb retur inom svenska folket. Vi anser att den allmänna opinionens reaktion inför motionen tydligt har visat att läget i dag är ett helt annat än 1912 eller t. o. m. 1958. Monarkien är väl med modernt betraktelsesätt ett oförnuftigt och odemokratiskt system som har sin framtid bakom sig. Man bränner ju inte vaxljus när det finns elektriskt ljus. Visserligen är levande ljus vackrare — men vi kan ju inte ha monarki på söndagarna och republik på vardagarna. Vi måste bestämma oss för vad vi skall ha.

Nu har det talats mycket om den behandling som vår motion har fått i konstitutionsutskottet, och man har velat göra gällande att det inte blivit mycket kvar av motionsyrkandet. Ja, men det måste väl bero på att man inte har läst vad som står i den motion som konstitutionsutskottets reservanter hänvisar till. I 1958 års motion — jag skall bara citera ett enda stycke — står t. ex.: »Med beaktande av den aktuella tronföljdssituationen och med hänvisning till den under senaste åren jämförelsevis livliga debatten om statskicket framstår det som önskvärt, att riksdagen även får möjlighet att pröva frågan om statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati, oavsett om den konstitutionella grunden härför bygger på ärftlighet eller på ett på demokratiskt väg genomfört val.»

Vad säger nu reservanterna i konstitutionsutskottet? De säger att utskottet finner sig böra i anledning av förevarande motioner tillstyrka en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att en sådan utredning nu kommer till stånd som åsyftades i motionerna nämnda år.

Om nu, som jag hoppas, reservationen vinner kammarens bifall, blir det fråga om att inte bara titta på våra motioner utan också på 1958 års mo-

Ang. statschefens ställning
tioner, när man skall bestämma vad som skall utredas. Jag kan i detta fall inte se något annat än att jag utan att ge avkall på något som jag har varit med om att skriva på i motionen kan yrka bifall till den reservation som är fogad till konstitutionsutskottets utlåtande. Jag ber alltså, herr talman, att få göra detta yrkande.

Herr DAHLEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag bara noterar med tillfredsställelse att herr Geijer som jag väntat klart uttryckt sin mening. Han kan rösta på den socialdemokratiska reservationen, säger han. Det var dock, herr talman, litet grymt mot herr Georg Pettersson, som försökte få en sådan distans mellan honom själv och herr Geijer.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Geijer yttrade sig relativt försiktigt, men på en punkt skulle jag vilja göra en erinran.

Jag påstod och vidhåller att den alldeles övervägande delen, av svenska folket vill behålla och förstärka det demokratiska, konstitutionella, monarkiska styrelsesättet. Men detta är inte uttryck för en känslomässig uppfattning, utan det är uttryck för att svenska folket har funnit att den svenska konstitutionella monarkien har fungerat tillfredsställande och kunnat anpassa sig till en modern, parlamentarisk demokrati. Jag tror inte att man bara för att en större del av svenska folket åberopas som argument kan som herr Geijer säga att då är det endast fråga om känslor. Man skall inte underkänna människornas förnuft att bedöma dessa frågor realistiskt.

Vidare gjorde herr Geijer gällande att vi strängt taget inte vet något om opinionen. Men herr Geijer sade också att opinionen är på snabb reträtt i denna fråga. Är det på det sättet att det är herr Geijer som känner till opinionen och att jag inte gör det? Eller hur är det egentligen?

Ang. statschefens ställning

Herr **GEIJER, LENNART**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror visst att herr Holmberg för sin del omfattar en monarkistisk uppfattning rent förnufts-mässigt. Det framgick av hans klarläggande anförande, som ju inom parentes sagt visade att bakom utskottets skrivning döljer sig ganska stora differenser i uppfattningarna, när man jämför med vad herr Dahlén sade i sin tur.

Jag begärde ordet för att säga, att när jag talar om känslomässiga stämningar hos svenska folket tror jag att det för många människor helt enkelt är en kvardröjande känslomässig inställning som gör att man utan vidare uttalar sig för det nuvarande systemets vidhållande. Till detta bidrar inte minst vad en del av veckopressen skriver. Jag skulle gärna vilja säga att jag tycker att det var underbart att tänka sig herr Sve-ningsson som försvarare av denna och att se honom sida vid sida med gala-pettrarna i sensationspressen.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Bakom dagens debatt ligger, som vi alla vet, den pressdiskus-sion som förs i författningsfrågan i stort. Där har detta kort spelats ut i en situation då man tyckte att det var er-forderligt.

Det fanns en tid då författningsfrå-gan var den stora frågan. Författningen var då så konstruerad, att den utslöt en mycket stor del av nationen från direkt medverkan i utformandet av statsviljan. Under sådana förhållanden dånade det i rättens krater, och man krävde ute i bygderna en författnings-reform som skulle ge svenska folket möjlighet att bli herre i eget hus.

Nu har vi fått en demokratisk författ-ning, även om man kan anmärka på en eller annan detalj. Författningsut-redningen har anmärkt på de flesta, även i sådana fall där det kanske i hög grad varit fråga om klämfingrighet. Det har emellertid pekats på några väsent-

liga punkter av kontroversiell art som är av sådan storleksgrad att de intres-serar åtminstone tidningarna. Bland de människor som jag träffar och känner är däremot känslan av att vi har en författningsstrid i Sverige inte särskilt starkt utvecklade, och man är överraskad över att tidningarna orkar skriva så mycket om saken.

Jag har en absolut övertygelse, att någon som helst folkstorm inte trycker på i vare sig den ena eller den andra riktningen. Den stora frågan gäller riksdagens arbetsformer, och därvidlag måste vissa tekniska åtgärder vidtas för att stärka riksdagsinflytandet. Också frågan om en- eller tvåkammar-system har stort intresse — särskilt inom riksdagen. Den frågan blev aktuell i det ögonblick då man konstaterade att ef-tersläpningen vid förstakammarvalen påverkade möjligheterna att bilda rege-ring 1948. Då blev tvåkammarfrågan i allra högsta grad aktuell beroende på att ledare i oppositionspartier hade oli-ka meningar om de möjligheter som förelåg — och detta just i anknytning till tvåkammarfrågan.

Man kanske kan säga att jag nu har kommit ganska långt ifrån det ämne som här föreligger, men det har jag nog inte. Det utspel som skedde genom Nancy Erikssons motion syftade nog till att så att säga skaffa ytterligare en fråga att utreda. Man ville inte gå vidare med att försöka lösa de aktuella problemen, och därför ville man göra problemet så stort och så tidskrävande som möjligt. Det är kanske elakt av mig att säga så, men jag har den bestämda uppfattningen.

Herr Geijer betvivlar att det finns en stor och allmän opinion för monar-kien. Han säger att det vet man inte. Herr Vigelsbo och jag och några andra motionärer har givit honom ett upp-slag till hur man skall få reda på det och inte längre behöva *tro*. Fråga fol-ket törs man emellertid inte. Så unge-förligen ligger det till. Jag tycker det är käckt av herr Geijer att stiga upp och

säga att vi inte vet vad folk tycker men att vi absolut inte skall ta reda på det, utan utreda saken ändå.

Vad som föreslogs i fru Nancy Eriks-sons motion var att riksdagen skulle begära att Kungl. Maj:t skulle sätta till en utredning med syfte att undersöka, om man bör avskaffa Kungl. Maj:t och Konungen. Det var ett förslag som chockerade många människor. Vi har sett vår gamle konung med plikttrohet och fin taktkänsla sköta sin svåra upp- gift som statschef, och vi vet att han har gjort det på ett sätt som givit hon- nom lovord över alla partigränser. Så kom motionen om att riksdagen skulle begära att regeringen skulle utreda frå- gan om avskaffande av monarkien i Sve- rige. Det stötte många människor i vårt land.

I detta läge tillkom en motion, att man innan man över huvud taget utre- der de 99 sätten att tillaga rabarber el- ler republik, som prövats överallt i vär- lden både nu och tidigare, skall efter- höra om svenska folket anser att det är bra som det är eller om det vill ha en utredning angående monarkiens av- skaffande. Jag tycker det är ett klart förslag, som lättar många bekymmer, inte bara för herr Geijer.

Jag går sedan över till utskottsutlä- tandena. Jag tyckte det var välgörän- de att höra herr Gijer så klart säga ifrån att han fäster stort avseende vid motionerna från 1958. Jag trodde att de var preskriberade, men det är alldeles tydligt att herr Geijer åtminstone på denna punkt har en stark känsla för de dödas uppståndelse.

I utskottsutlåtandena kan man dock konstatera någon påtaglig skillnad mel- lan vad utskottsmajoriteten säger och vad reservanterna säger. Redan det före- faller mig kunna innebära ett glädjeäm- ne för herr Geijer. I stort är det väl ing- en skillnad — majoriteten säger att par- lamentarismens tekniska problem, stats- chefens roll o. s. v. bör utredas, medan reservanterna föreslår en utredning rö- rande statschefens ställning i en mo-

Ang. statschefens ställning

dern parlamentarisk stat. Går jag där- emot närmare in på motiveringen, kon- staterar jag att reservanterna vill ha en förutsättningslös utredning, medan majoriteten ju vill utreda statschefens roll vid regeringsbildning, nyval o. s. v. men icke finner anledning att uppta frågan om monarkiskt eller republi- kantskt statsskick till behandling. Det är på den punkten jag vill att herr Pet- tersson skall ge oss klarhet beträffande motionerna från 1958.

Det är väl denna sak som gör att det finns en reservation. Om utskottet inte hade givit besked om huruvida frågan om republiken skulle upptas eller inte, hade det varit mycket svårt att upp- täcka någon större skillnad mellan re- servationen och utskottsutlåtandet. Men nu är reservationen oklar, medan ut- skottsmajoriteten klart säger ifrån att man icke vill uppta frågan om monar- kiskt eller republikantskt statsskick till behandling. Jag skulle vilja ha ytterli- gare klarhet på den punkten, inte så mycket därför att jag är spänd på hur det kommer att gå vid voteringen i kammaren — vi vet ju ungefär hur den brukar utfalla — utan därför att detta har en viss betydelse för behandlingen av den senare frågan, nämligen om folk- omröstningskravet. Jag har hört utta- landen om att kravet har framställts i syfte att åstadkomma folkomröstning om kungadömet, men så står det inte i motionen — där står över huvud ta- get inte någonting om att det skall bli folkomröstning. Det står endast att frå- gan om utredning skall upptas till be- handling, då skall man dessförinnan fråga svenska folket om det verkligen vill den saken. — Tar man upp en så genomgripande fråga som det här gäl- ler till behandling, sker det givetvis i något syfte. Man utreder nog inte för- utsättningslöst så att säga för att kom- ma till det resultatet att det här inte finns någonting att göra, utan man utreder därför att man vill ha någon form av förändring. Då menar vi mo- tionärer att man inte bör göra en så-

Ang. statschefens ställning

dan utredning utan att svenska folket har haft tillfälle att säga sin mening. Det får inte bli på det sättet att man genom en oklar hänvisning till en död motion från 1958 smugglar in frågan om en så genomgripande sak som det svenska kungadömets avskaffande.

Vi vet hur det förhåller sig ute i världen. Vi fick för något år sedan besök av en statschef i en republik, och knappt hade han varit här förrän han var försvunnen i en fallucka. Vi får snart besök av ytterligare en statschef från samam håll, och vi väntar på nästa fallucka. Vi vet hur det är ordnat i andra länder. Vi vet hur olika republiker kan konstrueras. Vi har ingen garanti för att en republik innebär ett större mått av frihet för det svenska folket. Däremot vet vi att såsom den svenska monarkien uppfattar sin uppgift i staten och såsom dess läge är inom det svenska folket innebär monarkien aldrig något hot mot folkfriheten. Det finns ingen sådan önskan eller vilja från monarkiens företrädare. Det finns inte heller inom svenska folket några förutsättningar för att om det funnes en ond vilja hos monarken, den skulle kunna ha något spelrum. Vi vet detta, men vi vet ingenting om hur det fungerar när man dubblerar partimännen och sätter en partiman som statschef och den andra upplagan som statsminister — såsom i vissa fall har hänt. Jag anser att vi bör slå vakt om att inte som statschef få en partiman.

Jag har vid ett annat tillfälle citerat ett uttalande av Fabian Månsson. Han fällde det uttalandet tre år efter det att en svensk kung hade tagit ställning på ett sätt som gjorde att man på sina håll menade att kungen agerade som partiman. Den svenske kungen kom ellertid snart i annat läge, och Fabian Månsson sade vid detta tillfälle — det var år 1917 i ett föredrag i Bollnäs — med hänvisning till de partichefer som då fanns: »Då tar jag hellre kung Gustaf till statschef än Lindman eller Edén eller Z. Höglund eller någon annan maktlys-

ten...». Här kom det ett Fabianskt kraftuttryck.

Ingen blir ju partiledare utan en viss grad av maktvilja, utan en viss grad av vilja att leda och härska, men en parlamentarisk monark har väsentligen andra uppgifter över partierna. Under sådana förhållanden blir det en större garanti för frihet och för en kontinuerlig utveckling i detta land med ett bibehållande av monarkien än med ett införande av republik.

Det är utifrån den uppfattningen som jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Det är inte lätt att diskutera frågan om monarki/republik då motparten sitter tyst. Jag ställde ett par konkreta frågor till konstitutionsutskottets ordförande. Det är visserligen klart att dessa i viss utsträckning besvarades i herr Georg Petterssons inledningsförande, men jag var också intresserad av att veta vad regeringen har för uppfattning. Det är alldeles uppenbart att, som Hjalmar Branting på sin tid framhöll när frågan diskuterades förra gången, en allvarlig *aktion*, då man aktualiserar republikfrågan. Den är väl ändå så pass allvarlig att regeringens ledamöter inte skall sitta helt tysta.

Under mitt förra anförande var både finansministern och det konsultativa statsrådet herr Nilsson, vilken varit en tyst observatör under det gångna året när det gäller diskussionen om författningsfrågorna, närvarande. Jag bestämde mig då för att fråga om herr finansministern eller herr Nilsson var beredda att ge uttryck för regeringens uppfattning. Tyvärr gick finansministern ut, och även herr Nilsson gick ut alldeles nyss. Jag har försökt skicka en löpare för att få honom att komma hit och åtminstone åhöra debatten. Men trots att regeringens ledamöter är helt frånvarande vill jag emellertid ånyo rikta mig till regeringen och efterhöra dess mening på samma gång som jag vill ut-

trycka inte bara mitt, och hela högerpartiets och jag hoppas övriga ledamöters i denna kammare beklagande av att regeringen hitintills visat en så upprörande nonchalans och feghet i denna viktiga fråga.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av de frågor som här har ställts vill jag bara svara att vad reservanterna hemställer om är att vi skall få en utredning till stånd om statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati. Behovet av en sådan utredning har framkommit inte minst i den debatt som här har förts i frågan om en ny författning. Statsskicket och hur det skall vara beskaffat i en modern parlamentarisk demokrati får bli en fråga som vi får ta ställning till sedan.

Herr **PERSSON, YNGVE**, (s):

Herr talman! Jag hade verkligen inte en tanke på att ta till orda i denna debatt, bland annat därför att jag inte haft tid att ägna författningsfrågorna över huvud taget någon egentlig uppmärksamhet under senare tid. Jag tycker emellertid debatten motiverar ett par ord från mig.

Herr Holmberg efterlyste motpartens reaktioner. Jag tillhör inte motionärerna men är ledsen över att jag inte blev varskodd om att motionen skulle avges, i vilket fall jag skulle ha skrivit på den.

Vi erkänner alla här i kammaren demokratien och demokratiens värden och vill ytterst inte kompromissa med demokratien.

Den som resonerar så har ingen plats för en monarki — inte ens om kungen görs alldeles maktlös — helt enkelt därför att monarkien trots denna maktlöshet skulle symbolisera någonting som är oförenligt med den demokratiska tanken.

Ang. statschefens ställning

Att under sådana förhållanden, och mot bakgrund av den metamorfos vårt samhälle undergått i riktning mot fördjupad demokrati, år 1966 inte våga gå in ens på en utredning för att klarlägga dessa viktiga frågor, vittnar enligt min uppfattning om att självsäkerheten i försvaret av utskottsmajoritetens mening inte bottenar i en övertygelse att ha rätt i sak. Mycket riktigt har i varje fall flertalet inlägg dominerats av känslolösonemang och spekulationer i konservatism och vanetänkande hos folk, som skulle göra det politiskt omöjligt att nyordna i något väsentligt sammanhang.

Det finns många aspekter på detta, och jag skall endast ta upp ytterligare en liten sak. Jag skulle vilja rekommendera kammarens ledamöter att skaffa sig ett nummer av en tidskrift som heter Året Runt. Det var ett nummer som kom ut här i vinter — jag vet inte exakt vilket nummer det var — och som innehöll en lång intervju med en av våra kungliga personer. Om jag vill mobilisera medmänsklighet och tillerkänna de människor, som tillhör vårt kungahus, samma rätt som alla andra medborgare, då har jag inte plats för ett kungahus och allt vad som är förknippat därmed av påfrestningar för individerna. Det är sannerligen inte ett system som inger respekt, om man ser det ur sant mänsklig synpunkt. Jag vill understryka att jag var imponerad av det öppna språk som fördes av den intervjuade.

Herr Holmberg sade någonting — jag kommer inte ihåg den exakta formuleringen — som angav att han inte delar centerens uppfattning om att vi bör ordna en folkomröstning.

Herr Ferdinand Nilsson vill ha en folkomröstning utan utredning. Det måste väl ändå vara vårdslöst i överkant, för den händelse man verkligen tillmäter denna fråga den väldiga betydelse som herr Ferdinand Nilsson med all rätt gör. Ty om det är något som behövs utredas grundligt, är det väl des-

Ang. statschefens ställning

sa oerhört centrala frågor, innan man börjar fingra på dem, särskilt som de är så känsloladdade, åtminstone enligt vittnesmålen här i kammaren.

Herr talman, jag vill varmt förordna utredning, en allsidig och öppen utredning. Jag skulle tycka att det vore oerhört värdefullt för det arbetet och för kommande ställningstagande om denna utredning kunde ske mindre infekterat. Finns det sakliga argument för den ordning vi har, kommer dessa att flyta upp och göra sig gällande i en sådan atmosfär.

Häromdagen hade vi i ett utskott att behandla en partimotion från folkpartiet, där man krävde en allsidig utredning av de ensamståendes ställning i samhället. Om det är något som är utrett är det väl hur människorna har det. Inte helt och fullt — det blir det aldrig — men vi har utrett väldigt mycket. Men denna fråga, som vi nästan inte alls har sysslat med, den skulle vi inte utreda. Det finns ytterst litet korrespondens att notera för mig som observatör till författningsdebatten över huvud taget. Den radikalism, den frenesi och den intensitet i kraven på snara reformer som de borgerliga partierna fört fram i det sammanhanget är alldeles bortblåsta här. Den naturliga följderna vore ju, med hänsyn till de resonemang som förekommit kring riksdagens sammansättning och utformning, att också denna fråga togs upp till utredning.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det sägs att det skulle vara att handla i blindo att begära en folkomröstning angående monarkiens avskaffande och övergång till annat styrelsesätt. Jag har inte den uppfattningen, utan jag tror med bestämdhet att vårt svenska folk ganska väl vet vad det vill och mycket väl kan anförtros att rösta i denna fråga. Det är inte något farligt steg ut i det okända. Lita på folket!

Av anhängare till en snar författningsreform sägs med stora bokstäver att svenska folket skall vara suveränt på valdagen. Detta sägs utan någon utredning. Varför får inte folket vara suveränt när det gäller folkomröstning? Varför skall republikfrågan först förhalas och resultatet sedan smygas på folket en vacker dag? Om en folkomröstning visar att folket vill ha en reform, då är jag anhängare av att en utredning görs om hur denna reform skall utformas. Men är man nöjd och belåten med det styrelseskick vi har, förstår jag inte varför man skall beställa en utredning — om någonting annat. Det är inte ett steg ut i det okända om vi låter folket rösta om övergång till republik. Det finns så många sätt att utforma en republik — jag behöver inte räkna upp dem, det finns de mest underbara republikerna med enpartisystem och till och med sådana med flera partier, där staten omsorgsfullt ser till vilka som får vara med på listorna, o. s. v. Det finns så många sätt att styra en republik, men det finns endast ett sätt för en konstitutionell monarki att existera, och det är det som erfarenhetsmässigt har byggts upp i Sverige och i England och där visat sig kunna fungera bra. Jag är inte orolig att taga upp denna fråga till en folkomröstning, ty jag vet hur den kommer att utfalla.

Herr PERSSON, YNGVE, (s) kort genmäle:

Herr talman! Sedan jag hört herr Ferdinand Nilsson får jag en känsla av att vi kan skrota ned alla sorters utredningar och i stället ordna folkomröstningar i framtiden. Det är det förtroende han har för folket. I ett tidigare anförande talade herr Nilsson om presidenter som försvinner i falluckor. Det finns även andra statschefer som då och då försvinner i falluckor, och den kategorien finns det väldigt få av i världen.

Jag tror att det är viktigt att tro på

individ, men jag tror att det är lika viktigt att inse att särskilt i frågor av den här arten är det väsentligt med grundliga utredningar. Och jag skulle vilja tillägga: Skulle det inte vara bra om en blivande utredning kom fram till att det finns sådana styrkeelement i monarkien att vi bör behålla den åtminstone tills vidare? Vore det inte, herr Nilsson, en utomordentlig styrka för vårt statsskick att efter den demokratisering som skett och efter den nytänkande som pågått i årtionden få pröva frågan och eventuellt finna att det existerar underlag för att fortsätta med det rådande systemet? Det är klart att ett sådant utredningsresultat skulle skänka statsskicket ett annat anseende än vad det till äventyrs kan ha i dag. Skulle det bli det omvända resultatet, kan väl inte vi demokrater skygga för att en utredning iakttar att utvecklingen talar för en nyordning.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Satsen att om man vill ha folkomröstning, innan man ger sig på utredning om att avskaffa en med ett grundmurat svenskt statsliv så sammanvuxen sak som monarkien, detta också skulle innebära att man kunde skrota ner alla utredningar angående diverse detaljer och småreformer var naturligtvis inte allvarligt menad, och därför tar jag inte upp den till bemötande.

Herr Yngve Persson säger att det väl ändå skulle vara en väldig vinst, om man finge pröva den här frågan i en utredning. Svenska folket har prövat det svenska kungadömet alltsedan den svenska staten uppstod. Vi har ibland varit nöjda och ibland mindre nöjda, men som det nu har utvecklats sig är det min bestämda övertygelse att folket anser sig ha en empirisk erfarenhet av att detta system fungerar väl. Det man väl känner till, herr Persson, behöver man inte utreda. Skulle det

Ang. statschefens ställning

däremot vara så att en folkomröstning — som herr Geijer väl behöver, ty han känner inte till vad folk tycker — utfaller i den riktningen att vi skall införa någonting nytt, göra en innovation av någon av de former av republik som existerar litet varstans på detta jordklot, då behövs det sannerligen utredning.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i den trevliga debatten mellan herrar Persson och Nilsson, utan det var ett par ord till utskottets ärade ordförande som jag skulle vilja tillägga här i debattens slutskede för att markera vad det är som vi från oppositionens sida anser verkligt nödvändigt att utreda.

Som påpekats i utskottsutlåtandet och flera gånger sagts från talarstolen, finns det en delegation med representanter för partierna som arbetar med denna fråga. Jag tog med mig hit en del av det material som redan inkommit till denna den Palmeska delegationen, ett material som uteslutande berör det ämne som vi i dag diskuterar, och jag är inte säker på att jag ändå fått med mig allt. Vi har alltså redan upprepade gånger diskuterat den här saken.

Vad är det då som vi i debattens slutskede kan konstatera? Det är att socialdemokraterna inte är nöjda med att frågan behandlas i delegationen. Vad de vill vet vi inte, men vi vet att herr Pettersson i konstitutionsutskottet, som försökt skaka av sig motionärerna, inte har lyckats. Motionärerna har hakat sig fast vid honom. Det avstånd som herr Pettersson har försökt få till motionärerna har uppslukats, och man är överens. Från oppositionens sida har vi sagt i utskottet och här i kammaren att vi vill ha en författningsreform, framför allt en enkammarreform 1968. Vi är inte villiga att vara med om några förhållningsmanövrer, oavsett om avsikten är detta eller ej. Vi vill ha en

Om folkomröstning beträffande statsformen

reform år 1968. Allt det som ytterligare behöver utredas beträffande statschefens ställning har vi möjlighet att utreda inom den delegation som finns. Detta vill socialdemokraterna dock inte vara med om. Vad de i själva verket vill i sakfrågan, herr talman, eller om de t. ex. vill ha en författningsreform 1968 vet vi inte, om vi inte skall tolka regeringsorganet, som nu i en av sina sista ledare förklarar att tiden är närmast oändlig framför oss och att författningsreformen skyntar i bakgrunden. Det vill vi från oppositionen inte vara med om.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i denna debatt, men jag blev uppkallad av herr Lennart Geijers anförande. Han sade att händelsernas egen logik talar för republikkravet. Vad är det för händelser, herr Geijer? Vad är det för logik, herr Geijer? Inom logiken såsom disciplin finns det något som kallas för rävslut, vilket herr Geijer säkert påminner sig efter följande mönster: Alla rävar har fyra fötter. Cajus är en räv; alltså har Cajus fyra fötter. I herr Lennart Geijers version skulle detta lyda: Alla republikaner har två fötter. Människor har två fötter; alltså bör alla människor vara republikaner.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pettersson, Georg*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkän-

des en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 72.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om folkomröstning beträffande statsformen

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner angående folkomröstning i frågan om statsformen.

I de likalydande motionerna nr 51 i första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* och nr 87 i andra kammaren av herr *Vigelsbo m. fl.* hade hemställts, att kravet på republik icke måtte upptagas till utredning innan folket först sagt sin mening i principfrågan genom folkomröstning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 51 och II: 87 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Den föreliggande motionen har ju berörts i den nyss förda debatten, där vi fick höra litet varierande synpunkter. Det var alldeles tydligt att herr Geijer syftade till att i detta sammanhang på en omväg, en krokväg, en smygväg få fram utredningen angående republik, men utskottets talesman herr Pettersson hade, såvitt jag kan finna, inga som helst yrkanden i denna riktning. Då jag förutsätter att herr Pettersson i vad han säger och inte säger företräder sitt parti och då herr Geijers uppfattning ju blivit av samma partiinstans behörigen underkänd i denna fråga, har jag för närvarande intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om kvinnlig tronföljd

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motioner angående kvinnlig tronföljd.

I de likalydande motionerna nr 360 i första kammaren av herrar *Holmberg* och *Virgin* samt nr 430 i andra kammaren av herrar *Bohman* och *Magnusson* i Borås hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag beträffande de grundlagsändringar, som erfordrades för att kvinnlig tronföljd skulle kunna genomföras senast i samband med den förestående författningsreformen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 360 och II: 430 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herrar *Sveningsson*, *Hernelius*, *Magnusson* i Tumhult och *Hamrin* i Jönköping, vilka på anförda skäl ansett,

att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 360 och II: 430, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om förslag till sådana grundlagsändringar, som erfordrades för att bereda kvinnliga medlemmar av konungahuset arvsrätt till tronen, dock utan brytande av den gällande successionen, samt behörighet att vara regent och ordförande i tillförordnad regering.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Några framstående representanter för högerpartiet har även i år väckt en motion med förslag om kvinnlig tronföljd; ett liknande förslag behandlades vid 1964 års riksdag. Med hänsyn till den nyss förda debatten om monarki eller republik och om statschefens ställning i en parlamentarisk demokrati samt med hänsyn till att frågan om kvinnlig tronföljd diskuterades så sent som vid höstriksdagen 1964 finns ingen anledning att ta upp någon längre debatt i anknytning till konstitutionsutskottets nu föredragna utlåtande.

Genom den föreliggande motionen vill högerpartiet, såsom vi redan framhållit i den nyss avslutade debatten, ytterligare ha klarlagt att monarkien, med en kung eller en drottning, är det rätta när det gäller vem som skall vara statschef i vårt land. Vi vill också med vår framställning ha redovisat att vi finner det angeläget att framdeles både man och kvinna kan ifrågakomma som arvtagare till kronan. Vår uppfattning är den att detta arv lika väl hos oss som i en del andra länder med ärftlig monarki skall kunna gå över till en kvinnlig arvtagare. Genom en sådan ordning vinner man också en större garanti för att det i framtiden så långt som möjligt finns en självskriven arvtagare till kronan. När regeringsform och successionsordning antogs för mer än 150 år sedan var det inte tänkbart att införa kvinnlig tronföljd, med hänsyn till den ställning kvinnan då intog. Men med den likställighet som nu förekommer tycker man att det skulle vara en na-

Ang. inrättande av ett beskickningskansli i Sudan

turlig sak att likställigheten genomföres också i den kungliga arvsföljden.

Liksom 1964 anser utskottets majoritet att denna fråga bör tagas upp i ett vidare sammanhang. Vi får vara tack samma för att man ändå siktar till att spörsmålet en gång skall bli föremål för utredning, och med den förhoppningen att det vid ett sådant framtida tillfälle skall bli ett förslag och ett beslut i överensstämmelse med vad högermotionen syftar till ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Svenungsson* (h).

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Med hänvisning till vad utskottet anfört ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sveningsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

nen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 32.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av motion om en översyn av ceremoniel m. m. i det offentliga livet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Ang. inrättande av ett beskickningskansli i Sudan**

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för utrikesförvaltningen enligt vad i statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 3 januari 1966 förordats, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för utrikesförvaltningen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, dels ock till Utrikesförvaltningen: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 46 066 000 kronor.

Ang. inrättande av ett beskickningskansli i Sudan

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att ett beskickningskansli skulle inrättas i Khartum i Sudan.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hernelius* (I: 257) och den andra inom andra kammaren av herr *Björkman* (II: 327), i vilka hemställts, att riksdagen för närvarande måtte avslå förslaget om inrättande av en fast representation i Sudan och att vederbörande utskott måtte vidtaga härav föranledd sänkning av begärda anslag,

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Rimmerfors* och *Ullsten* väckt motion (II: 455), vari anhållits, att riksdagen måtte a) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att en beskickning finge upprättas i Lusaka i Zambia, b) anvisa ett härför erforderligt anslag under tredje huvudtiteln.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt,

I. att motionen II: 455, i vad den avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 257 och II: 327 samt II: 455, sistnämnda motion i vad den avsåge medelsanvisning,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för utrikesförvaltningen enligt vad i statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 3 januari 1966 förordats,

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för utrikesförvaltningen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

c) till Utrikesförvaltningen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 46 066 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin*, *Holmberg*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under II a hemställa,

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 257 och II: 327 samt med avslag å motionen II: 455, sistnämnda motion i vad den avsåge medelsanvisning,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för utrikesförvaltningen enligt vad i statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 3 januari 1966 och av reservanterna förordats.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Till denna punkt — Utrikesförvaltningen: Avlöningar — finns fogad en reservation som också jag står bakom. Den avser frågan om att upprätta viss svensk representation i Khartum. Frågan har länge diskuterats, men den har aktualiserats genom ett nyligen undertecknat avtal mellan Sverige och Sudan om finansiellt bistånd till ett belopp av inte mindre än 35 miljoner kronor. Situationen i Sudan är emellertid enligt vår mening sådan, att man inte just nu bör ha någon representation där. Det pågår nämligen ett våldsamt inbördeskrig i Sudan. Man kan nästan tala om en veritabel folkutrotning. En militärdiktatur i Khartum håller på att förrinta en del av befolkningen i landets södra delar. Det är regeringens arabiska trupper som bränner bantufolkets byar, dödar och tar gisslan. 15 000 man regeringstrupper står emot 5 000 afrikanska rebeller ur bantufolket, och rebellerna är mycket primitivt beväpnade. Dessa uppgifter har kommit till svensk press och vår information först under detta år genom att en engelsk journalist, tillhörande londontidningen *Daily Mail*, har

Ang. inrättande av ett beskickningskansli i Sudan

lyckats komma in i Sydsudan och bevitna vad som händer där.

Att det försiggår ett raskrig av mycket stora dimensioner — ett krig mellan araberna som härskar i norr och afrikanerna i Sydsudan — gör att vi inte ansett det riktigt och förenligt med våra intressen att nu inrätta ett beskickningskansli i Sudan. Vi anser visserligen att det kan ske, men att det då skall ske först sedan stabila och godtagbara förhållanden återigen upprättats inom landet. Vad som i detta hänseende är särskilt beklagligt är att det stora bidrag på 35 miljoner kronor som svenska regeringen har beslutat att ge Sudan kan komma att uppfattas som eller verka som ett direkt stöd i det blodiga och våldsamma inbördeskriget. Det är en sorglig utveckling, och den utvecklingen skulle kunna påskyndas, om man dessutom upprättade ett särskilt beskickningskansli.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen vid punkt 1.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Man kan skönja flera motiv bakom statsverkspropositionens förslag om upprättande av ett fast beskickningskansli i Khartum i Sudan. Rent allmänt finns det naturliga önskemålet om att så tidigt som möjligt få vara med i nya stater och att ytterligare utveckla handeln mellan Sverige och Sudan. Det sistnämnda har näringslivets representanter tryckt på när utskottet har hört dem.

Ett annat motiv är det finansiella bistånd på 35 miljoner kronor som Sverige nu beviljat Sudan för vattenförsörjningsprojekt. Under de tre år som detta kommer att utvecklas torde svensk teknisk expertis komma att vara stationerad i Khartum.

Ett ytterligare motiv är behovet av arbetsavlastning från vår diplomatiska representation i Addis Abeba, som nu också har att täcka Sudan. Denna har

en hård och arbetskrävande funktion att fylla, både genom våra omfattande SIDA-projekt och svensk näringslivsaktivitet i Etiopien och genom att de panafrikanska organen är stationerade i Addis Abeba. Invändningen i reservationen och i den motion som reservationen stöder sig på är de skarpa inrikespolitiska motsättningarna i landet. Därmed kommer man in på osäkerhetsfaktorn i u-länder. I Etiopien har exempelvis som vi minns en revolt dränkts i blod. Tanzania har haft ett uppror, och den nuvarande statsbildningen kom ju till efter oron på Zanzibar. Kenya träder nu fram ur tidigare blodiga motsättningar. Jag nämner detta bara för att dessa länder är grannar till Sudan och för att vi trots ofullständig vetskap om regionernas stabilitet avdelar ansenlig del av vårt u-landsstöd till dem. Vi kan beklaga om länder som vi vill se utveckla sig snabbt föröder sin kraft på split i stället för att samverka, men vi har ingen rätt att moralisera. Vi får hoppas på att de får grepp över sina problem och med någon hjälp utifrån kan skapa den utveckling som deras progressiva krafter önskar.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Utskottets representant sade nyss att det var fråga om inrikespolitiska motsättningar i Sudan. Det är verkligen vad engelsmännen kallar ett understatement. Här är det inte fråga om inrikespolitiska motsättningar. Här är det tyvärr fråga om ett raskrig.

Det vi behandlar i dag är alltså inte det lån som regeringen enligt beslut i konselj beviljat i december. Det är möjligt, herr talman, att det kommer under kammarens prövning senare i år — det är i varje fall teoretiskt möjligt. Det vi behandlar i dag är frågan om upprättande av en beskickning i Khartum — om det skall visa sig vara vist eller

Ang. inrättande av ett beskickningskansli i Sudan

ovist att upprätta en beskickning i ett land med en befolkning som uppgår till 12 miljoner invånare, därav cirka 8 miljoner araber och 4 miljoner svarta. Motiven för beskickningen har nu senast anförts vara, och de återfinnes även i utskottets utlåtande, dels att näringslivet framfört önskemål därom, dels också att man vill övervaka hur detta lån handhas.

Vad näringslivets önskemål beträffar är det väl riktigt att näringslivet i och för sig är intresserat av beskickningskanslier överallt i världen, och på utskottets matsedel i dag har också stått frågan om beskickning i Zambia. Jag skulle föreställa mig att näringslivet skulle ge prioritet åt beskickningen i Zambia framför Sudan, men prioritetsfrågan har utskottet inte diskuterat. Man avvisar Zambia men accepterar Sudan. Det finns andra platser i världen där näringslivet skulle vara intresserat av att det funnes en beskickning. Men önskemålen i dessa avseenden har väl inte tillgodosetts.

Sedan är det frågan om lånet, och där säger utskottet att låneavtalet trätt i kraft. Nåja, det är ju så att varje avtal har force majeure-klausuler, och jag utgår ifrån att även detta låneavtal har sådana, så att regeringen inte har satt sig i den situationen att den till varje pris måste utbetala detta stora belopp, hur förhållandena i Sudan än gestaltar sig. Det förefaller i stället som om det vore mera naturligt att regeringen med hänsyn till läget i Sudan uppsköt ikraftträdandet av detta avtal.

Men varför skall man då uppskjuta det? Jo, helt enkelt därför att det sedan två år och med särskild intensitet sedan sex månader pågår ett raskrig, tillika ett religionskrig, i detta land. Det är ett raskrig av enorma dimensioner, ett krig mellan araber och svarta. Den arabiska majoriteten söker utplåna de svarta, och de svarta söker skydd genom att utplåna araberna. Det är ett raskrig utan förbarmande, utan pardon.

Nyhetsförmedlingen beträffande det-

ta raskrig fungerar icke som den brukar göra. Landet är relativt avstängt, och det är hermetiskt tillslutet i de delar där kriget pågår. Kanske är detta förklaringen till att stora informationsmedia i Sverige — televisionen, radion och stora tidningar, som annars ägnar berömvärd uppmärksamhet åt afrikanska problem — mig veterligt icke haft ett ord att säga om detta raskrig. Det enda undantag jag kunnat finna — utom i fråga om en mig närstående tidning — är Aftonbladet, som i varje fall i någon upplaga lördagen den 29 januari hade en artikel i frågan.

Men trots alla ansträngningar att sluta till landet och upphäva varje insyn i förhållandena i södra Sudan fungerar i alla fall nyhetsförmedlingen på något sätt, visserligen långsamt men ändå säkert och så småningom. Det är en erfarenhet som alla diktatorer — militärdiktatorer och andra — gör, att det inte går i det långa loppet att utestänga nyheterna.

I fråga om södra Sudan har missionärerna varit en kunskapskälla. Missionärerna flyttades först ut ur landet, eftersom man inte ville ha vittnen till vad som skulle ske. Lutherska världsförbundets svenska sektions direktor Åke Kastlund har givit en initierad skildring av läget i en artikel, »Folkutrotning i Sudan», som jag har i några exemplar, om någon är intresserad. Han har skildrat hur flyktingströmmen till grannländerna har intensifierats, hur missionärerna drivits i väg och hur antalet successivt minskats för att till sist närma sig noll. Missionärerna är en kunskapskälla.

Flyktingarna i grannländerna är en annan kunskapskälla. Flyktingarna berättar varför de flytt och hur det gått till i samband med flykten.

En tredje kunskapskälla är resenärer. Andra kammaren har förmånen att ha en sådan i sin krets, nämligen herr Rubin, som tog upp frågan vid utrikesdebatten i fjol och återkom till den vid remissdebatten i år. Han var i Etiopien,

Ang. inrättande av ett beskickningskansli i Sudan

där han tog del av flyktingarnas berättelser, så att han sedan kunde redogöra för dem.

Nu inträffade emellertid för några veckor sedan det märkliga att en engelsk journalist i Daily Mail lyckades komma in i landet och under några veckor följa vad som sker. Han har skildrat sina intryck i tre artiklar i Daily Mail — jag har artiklarna här.

Den första heter »Händelser som skakar världen». Han börjar artikeln med att säga att ett helt folk är döende. »Här pågår ett raskrig av enorm grymhet. Halva befolkningen i ett stort område av Afrika har förintats antingen genom mord eller genom svält och sjukdom, eller också har den flytt över gränserna.»

Han kunde givetvis icke skriva sina artiklar förrän han lämnat landet. Jag har artiklarna här i manuskript, och jag skall tillåta mig att belasta protokollet med översättning av några punkter, men jag skall inte trötta med någon utförlig berättelse.

Han säger att vad som pågår i södra Sudan har varit okänt ända till nu. »Det har varit rykten, men ingen har förut lyckats komma in i landet och upptäcka sanningen. Nu har jag lyckats med det.»

Han säger vidare: »Det krig som pågår ligger utanför varje politik» — varje inrikespolitik, herr Gustavsson! — »och delvis utanför den religiösa konflikten också. Nu har det blivit så, att afrikanen dödar araben emedan han är arab och att araben dödar afrikanen emedan han är afrikan. Mellan de två hålls folket i södra Sudan i en våg av fruktan. Jag har under mitt journalistiska arbete varit vittne till åtskilligt av grymhet och elände, men jag har aldrig någonsin sett eller varit med om något liknande... Folket i Sudan dör i tusentals. För somliga kommer döden snabbt via arabiska kulor, såsom hände under Jubamassakern förra sommaren, när 1 400 eller 400 — det beror på vilken siffra man tror på — dog på en enda

natt. För andra kommer döden långsamt, från svält eller sjukdom. Och även vanliga sjukdomar dödar i sådana fall därför att det inte finns någon motståndskraft hos dessa människor.»

»Jag har i min ficka», säger han, »en förteckning över byar som har förstörts och invånare som har dödats i östra sektorn av södra Sudan sedan 1964. Det är en berättelse om tragedier, och den är skriven i missionsskolan. Denna lista upptar 12 000 döda i 46 brända byar.» Han slutar denna första artikel med att det finns olika uppskattningar över hur många som har dött i södra delen av Sudan. »Den exakta siffran kommer aldrig att bli känd i ett land där man inte kan räkna huvudena, men flyktingar har strömmat in över gränserna till fem närbelägna länder: Kenya, Uganda, Etiopien, Centralafrikanska republiken och Kongo. Läget har varit sådant att man t. o. m. måst fly till Kongo. I hundratusental», tillägger han. »Några är i officiella flyktingläger under Förenta Nationernas inspektion, men flertalet är skakade och lever ett eländigt liv i gränsbyarna. De arabiska soldaterna har visat en grad av grymhet som man kanske inte känner till sedan korstågen. När blodlusten kommer på», säger författaren, »är det ingen afrikan — man, kvinna eller barn — som kan vänta någon barmhärtighet. På samma gång är rebellerna utan medlidande, tar inga fångar, är stolta över det gift som de kan med pilens hjälp sätta in i kroppen och som inte kan tagas ut... Resultatet av denna grymhet är att livet utplånas i alla dess former. Inom detta stora land är det ingen handel, inget jordbruk, kommunikationerna är förstörda, och de olika företag som fanns har blivit övergivna.»

Jag skall inte citera längre. Jag skulle kunna fortsätta ganska länge, men om någon är intresserad står artiklarna till förfogande.

Den fråga jag nu vill ställa är i stort sett följande. Vi är alla intresserade av u-hjälpen. Vi känner väl vårt ansvar,

Ang. inrättande av ett beskickningskansli i Sudan

och vi beklagar att våra resurser och våra möjligheter ibland sätter gränser för denna hjälp och förhindrar oss att göra vad vi skulle vilja. Vi måste göra en avvägning mellan ändamål, mellan länder och mellan hjälp till olika folk och olika kontinenter. Säkerligen är i listan över angelägna projekt vattenförsörjningen i Sudan med. Det finns ingenting att säga om detta — det är säkerligen en utmärkt insats och skulle väl i normala fall varmt kunna rekommenderas. Men den fråga jag vill ställa är: Varför skall denna hjälp från svensk sida sättas in *nu*, under denna period av pågående krig? Varför skall beskickningskansliet i Khartum inrättas, under återopande av lånet på 35 miljoner, nu under det att detta blodbad pågår?

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Ingen som befinner sig i kammaren kan ta miste på det djupa engagemang som herr Hernelius har i denna fråga och de känslor, som kommit till uttryck, när han beskriver saker som har upprört honom.

Nu behandlar vi ju dock icke frågan om det statliga biståndet på 35 miljoner kronor, utan vi behandlar frågan om upprättandet av ett mycket litet beskickningskansli.

På riktigt säker mark kan väl varken herr Hernelius eller jag påstå oss stå, om vi går in i en diskussion om förhållandena i Sudan. Vi får ju lita på andrahandsinformationer. Herr Hernelius har läst artiklar i utländsk press, som onekligen skildrar mycket tråkiga förhållanden. Sanningshalten i artiklarna kan väl herr Hernelius lika litet som någon annan direkt uttala sig om — det är uppenbart att han tror på dem. Jag stöder mig i någon mån på att Förenta Nationerna helt nyligen genom sina organ för ändamålet har beviljat ekonomiskt bistånd till Sudan, och jag tror att Förenta Nationerna har vissa möjligheter att bedöma det kloka i en sådan åtgärd.

Jag ber således, herr talman, att med återopande av vad utskottet här anfört i denna fråga få vidhålla yrkandet om bifall till utskottets förslag. Detta kan orimligen försämra våra möjligheter att i fortsättningen bedöma verksamheten i detta land. Tvärtom måste vi få säkrare grund att stå på, om vi kan få direkta uppgifter från vår egen beskickning på platsen.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Herr Gustavsson sade, att vi måste lita till andrahandsuppgifter, och det är ju riktigt. Men jag har icke någonstades sett uppgifterna vederlagda om det krig, som pågår i södra Sudan. Det är en ganska enstämmig uppfattning ute i världen om vad som där har hänt, och det har bestyrkts av en rad svenska iakttagare, bland dem direktor Kastlund.

Herr Gustavsson säger vidare, att om vi får en beskickning på platsen så vet vi mera. Jag är inte så säker på den saken, herr Gustavsson. Det råder begränsad rörelsefrihet för beskickningar i länder av detta slag, och denna beskickning kommer att ligga i militärdiktaturens centrum, i huvudstaden Khartum.

Jag vill också säga, att herr Gustavsson har alldeles rätt i att det inte är frågan om lånet vi nu behandlar — i så fall hade ju finansministern bort vara närvarande, men han passerade bara nyss förbi — utan vi behandlar frågan om inrättandet av ett beskickningskansli. Men lånet kommer ju in i bilden som en bakgrund, eftersom departementschefen och utskottet har återopat lånet som skäl för att inrätta detta beskickningskansli.

Jag vill till sist säga, att regeringens förslag förefaller mig desto gåtfullare och besynnerligare som regeringen själv måste ha kännedom om dessa förhållanden i Sudan sedan lång tid tillbaka. Efter vad statsrådet Lindström sade i remissdebatten i januari i andra kam-

Om ökat bidrag till Svenska FN-förbundet

maren har regeringen beviljat anslag till hjälp åt flyktingar från Sudan.

Herr **GUSTAVSSON, BENGT**, (s):

Herr talman! Herr *Hernelius* sade att de uppgifter han åberopade inte var bestridda, såvitt han hade kunnat upptäcka. Jag kan för min del säga, att jag inte heller sett något bestridande av klokheten i Förenta Nationernas nyligen träffade engagemang på den plats det här gäller.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets i mom. I gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av ett antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hernelius* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3 punkten 1 mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranle-

des av ett antagande av det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hernelius* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 33.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 2—22

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23

Om ökat bidrag till Svenska FN-förbundet

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 603 000 kronor. Av detta belopp skulle 75 000 kronor utgå som bidrag till Svenska FN-förbundet och med detsamma samverkande organisationer.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg m. fl.* (I:155) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Svensson* i Kungälv och *Rimmerfors* (II:210), hemställt, att riksdagen måtte dels till Upplysningsverksamhet rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor under tredje huvudtiteln för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 628 000 kronor, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att

Om ökat bidrag till Svenska FN-förbundet

100 000 kronor av nämnda anslag måtte utgå som bidrag till Svenska FN-förbundet och med detsamma samverkande organisationer.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 155 och II: 210, till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 603 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Axel Andersson, Bengtson, Harry Carlsson, Dahlén, Nihlfors, Nelander* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 155 och II: 210, till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 628 000 kronor.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Önskemål om en förbättrad samordning av upplysningsarbetet om FN:s verksamhet har vid flera tillfällen framförts. Mestadels har det skett i det man motionsvis föreslagit, att statens stöd till arbetet skall ökas. På riksdagens önskan tillkallades också 1964 en utredningsman, som kom med förslag om hur samarbetet skulle försiggå mellan stat, FN-förbund och övriga frivilliga organ. Förslaget innebär att man skulle fortsätta på den redan inslagna vägen, i det FN-förbundet skulle vara samordnande organ för de organisationer som frivilligt sysselsätter sig med upplysningsarbete om FN:s verksamhet och om u-landshjälpen. Utredningsmannen påpekade vidare, att FN-förbundets anslag är mycket små i jämförelse med vad man ger i t. ex. Norge, där det frivilliga upplysningsar-

betet 1964 fick 275 000 norska kronor — sedan dess har anslaget där ytterligare stigit. I Danmark, som det ju också ligger nära till att jämföra med, är verksamheten annorlunda upplagd, men upplysningsarbetet är väl tillgodosett och har inte samma svårigheter som här.

Utredningsmannen påpekade vidare, att FN:s eget informationskontor hämmas i sin upplysningsverksamhet av brist på anslag. Det är ju givet att anslagen till upplysningsverksamheten minskas allteftersom FN:s eget arbete växer medan organisationen samtidigt får allt större ekonomiska bekymmer.

Det är riktigt, herr talman, som utskottet säger, att FN-förbundet erhållit smärre höjningar av anslaget både 1964 och 1965. Dessa höjningar var dock inte särskilt imponerande och resulterade i ett sammanlagt belopp på 65 000 kronor. För budgetåret 1966/67 har man nu föreslagit 75 000 kronor mot begärda 100 000 kronor. Detta sammanlagda belopp skall sedan FN-förbundet fördela på fyra organisationer. Det är alltså inte några hisnande belopp som det här är tal om.

Utskottet talar om angelägenheten av att möjligheterna till rationalisering av produktion och distribution av informationsmaterialet blir beaktade i den fortsatta verksamheten. Jag är rädd att den uppmaningen kommer att välla en viss bitterhet hos organisationerna. Till stor del uppbärs deras verksamhet av frivilliga eller mycket lågt betalda personer. Kan någon på allvar tro, att de bidrag staten ger, lämnar utrymme för något större slöseri? Eller tror någon, att en statlig organisation skulle vara billigare eller mer lämpad för verksamheten?

Den enda rationalisering man kan företaga måste i själva verket vara en minskning av informationen, som nu ombesörjs av en rad lokala föreningar och organisationer.

Naturligtvis kan en sådan minskning ske. Man kan låta bli att stimulera sko-

Om ökat bidrag till Svenska FN-förbundet

lornas intresse och låta bli att förse skolbarnen med material under FN-veckan och till de mänskliga rättigheternas dag, då skolorna särskilt koncentrerar uppmärksamheten till det internationella arbetet och världsorganisationen. Man kan naturligtvis också låta bli att förse en lång rad föreläsare med material om FN-arbetet för u-länderna och mot rashat — vi hörde nyss hur nödvändigt det är med upplysning om rashatet och alla dess ohyggligheter. Man kan också minska kursverksamheten och skära ned filmförevisningen och det upplysningsarbete, som tar sikte på att göra vår ungdom och hela vårt folk medvetna om innebörden av det internationella samarbete som pågår i FN:s regi. Man kan helt enkelt på detta sätt dämpa viljan till fredsarbete och tron på att Sverige just i det fredliga samarbetet kan spela en förhållandevis stor roll.

I flera år har de frivilliga organisationerna begärt 100 000 kronor till stöd för verksamheten. De har inte ens haft förstånd att öka kraven allteftersom prisstegringarna satt in. Man har gett dem de tidigare nämnda små bidragen och tillsatt en utredning.

Ingen har förnekat att organisationerna gör ett gott och välbehövligt arbete. Utredningsmannen säger t. ex. att de båda instanserna, SIDA och FN-förbundet, kompletterar varandra på ett utmärkt sätt. Sakkunskap finns hos båda — hos SIDA framför allt om biståndsproblematiken, hos FN-förbundet om FN och dess viktigaste fackorgan. SIDA kan i sin egenskap av statlig myndighet tolka den officiella politiken och regeringens intentioner och i informationsverksamheten dra nytta av material som myndigheten får från bl. a. utrikesdepartementet. FN-förbundet kan å sin sida bidra till att belysa biståndsfrågorna genom sin allmänna förtrogethet med praxis, tänkande och utvecklingslinjer i FN och fackorganen. Genom FN-förbundet kan vidare förståelse för biståndspolitikens problem

och villkor skapas och förankras hos en bred opinion. Det heter vidare, att få institutioner i dag torde ha en sådan anknytning till organisations-Sverige som FN-förbundet.

Varför kan man inte, efter dessa erkännanden av den på riksdagens egen begäran tillsatta utredningsmannen, vara en aning generösare mot FN-förbundet, representerande fredsorganisationerna? Det är ju inte tal om något annat. Det rör sig endast om en höjning av anslaget med 25 000 kronor.

Dag Hammarskjöld talade en gång inför den amerikanska FN-föreningen om dess arbete. Han önskade föreningen framgång. — I detta har ni miljoner människors förhoppningar och böner med eder, sade han. Ni och jag är i samma båt. Ni är visserligen frivilliga, medan jag kan betraktas som en inkallad som inte hade något egentligt val när mobiliseringsordern anlände för den befattning jag innehar, men jag har alltid av fri vilja varit anhängare av det som Förenta Nationerna representerar. Vi är tillsammans i vårt intresse och våra förhoppningar, fortsatte han, och också i vår föresats att så gott vi någonsin kan använda de medel som står till vårt förfogande med ihärdighet och fast förtröstan.

I handling uppmuntrade Dag Hammarskjöld alltid världens FN-förbund och han var inte minst beredd att hjälpa företrädarna för den svenska FN-rörelsen om de någon gång vände sig direkt till honom.

Herr talman! Jag tror inte att jag behöver erinra kammaren om hur många gånger vi här har talat om Sveriges vilja att medverka i FN-arbetet, om vår roll i verksamheten och om det ansvar som vår långa fred lägger på oss. Inte heller behöver jag ytterligare tala om nödvändigheten av att bygga vår vilja till samarbete på saklig kunskap. Jag nöjer mig med att till den verkan det hava kan vädja till dem i kammaren, som finns närvarande, att stödja FN-förbundet.

Om ökat bidrag till Svenska FN-förbundet

Jag yrkar alltså bifall till reservationen vid punkten 23 till statsutskottets utlåtande nr 3. Även om det är fråga om ett ringa belopp, kommer stödet att kännas som en uppmuntran, en småsnål attityd däremot som ett underkännande, och detta alldeles särskilt efter det att utredningsmannen har konstaterat informationsverksamhetens värde och betydelse.

I detta yttrande instämde herrar *Bengtson* (cp), *Möller* (s) och *Harry Carlsson* (fp).

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Fru Segerstedt Wiberg talade så varmt att man nästan fick en känsla av att det var världsfreden det gällde. Det är dock frågan om ett anslag till verksamhet i vårt eget land.

I statsverkspropositionen föreslås anslaget till upplysning rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor uppräknat med 180 000 kronor till 603 000 kronor. Brorslotten — det medges — faller på utrikespolitiska institutet, som beviljats förstärkning på lokal- och personalsidorna. Svenska FN-förbundet föreslås dock samtidigt få en höjning med 10 000 kronor till 105 000 kronor, medan fjolårets särskilda bidrag i samband med FN:s internationella samarbetsår bortfaller. Detta tillfredsställer inte reservanterna, som stöder sig på fru Segerstedt Wibergs motion och föreslår en ytterligare uppräkning med 25 000 kronor. Utskottet, som ingalunda bestrider det goda syftet, påminner dock om anslagsuppräknningen 1964 och 1965 och förordar anslagsuppräkning i den takt som föreslås i statsverkspropositionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Visst kan det vara onödigt, som utskottets ärade talesman låt antyda, att tala varmt för en höjning

som bara rör sig om 25 000 kronor. Men är det alldeles riktigt att förlöjliga en rörelse för att den begär så litet medel för sin verksamhet? Och är det riktigt att, som utskottet gör, tala om att förbundet har fått anslagshöjningar tidigare? Det har även många andra organisationer fått, och många områden inom den statliga verksamheten har fått höjningar.

Om jag inte missminner mig, har utrikespolitiska institutet fått höjning varje år, och det får i år en höjning på 200 000 kronor. Jag missunnar inte utrikespolitiska institutet den höjningen, ty jag är övertygad om att den är välbehövlig, men jag tycker inte att det är statsutskottet värdigt att peka på att man för det ändamål det här gäller tidigare har givit höjningar på några tiotusen kronor och att man av det skälet inte skall kunna tillmötesgå ett krav som i och för sig är så oerhört anspråkslöst.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Jag ber att få fråga fru Segerstedt Wiberg: Vem har förlöjligt FN-förbundet?

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Nej, det kan vara riktigt herr Gustavsson, inte FN-förbundet, men möjligen min framställning. Det kanske kan framgå också av herr Gustavssons tidigare inlägg.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Investeringsanslag till inköp av fastigheter för förvaltningsändamål

Fru *Segerstedt Wiberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3 punkten 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Segerstedt Wiberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 41.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 24—26

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27

Lades till handlingarna.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom inrikesdeparte-

mentets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—32

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33

Investeringsanslag till inköp av fastigheter för förvaltningsändamål

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Inköp av fastigheter för förvaltningsändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 10 miljoner kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 428) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 519), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hemställt, att riksdagen måtte för ifrågavarande ändamål anvisa ett jämfört med Kungl. Maj:ts förslag med 5 miljoner kronor minskat investeringsanslag av 5 miljoner kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 439) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 539), i vilka, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen måtte för ändamålet anvisa ett investeringsanslag av 5 miljoner kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 428 och II: 519 samt I: 439 och II: 539, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Inköp av fastigheter för förvaltningsändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Virgin, Bengtson, Harry Carlsson, Kaijser, Johan Olsson, Bohman, Eliasson* i Sund-

Investeringsanslag till inköp av fastigheter för förvaltningsändamål

born, *Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander*, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 428 och II: 519 samt I: 439 och II: 539, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Inköp av fastigheter för förvaltningsändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Denna punkt gäller förvärv av fastigheter för förvaltningsändamål, då främst för länsstyrelsernas behov i skilda delar av landet.

I reservationen föreslår vi en begränsning av anslaget med 5 miljoner kronor jämfört med propositionen. För ändamålet finns enligt propositionen innevarande budgetår disponibla cirka 10 750 000 kronor, och reservanternas förslag innebär att för innevarande och kommande budgetår skulle finnas tillgängliga omkring 15 750 000 kronor.

Vi är medvetna om att länsstyrelsernas lokalförhållanden inte överallt är tillfredsställande, och där åtgärder erfordras bör regeringen självfallet ha möjlighet att ingripa. Vi tror emellertid att det av oss tillstyrkta anslaget täcker de akuta behov, som kan komma att uppstå under nästa budgetår.

Därför ber jag, herr talman, att med denna korta motivering få yrka bifall till reservationen.

Herr **SVENSSON** (s):

Herr talman! Utskottsmajoriteten kan inte dela reservanternas uppfattning i denna fråga. Däremot instämmer vi helt i föredragande statsrådets uppfattning när han i propositionen framhåller att det är angeläget att förvärven får verkställas.

Vi vill alltså tillstyrka departementschefens framställning, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 59.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ang. nya regler för inrättande av vissa tjänster**Punkten 34**

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 35

Lades till handlingarna

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom civildepartementets verksamhetsområde, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. nya regler för inrättande av vissa tjänster

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående inrättande av tjänster samt anvisande av anslag till avlöningar jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade till behandling bland annat upptagits vissa för flera huvudtitlar gemensamma frågor.

I statsrådsprotokollet över civilärenden för den 3 januari 1966 hade förordats nya huvudregler om inrättande av tjänster efter kollektivavtalsreformens genomförande. Förslaget innebar en ändrad ordning i fråga om riksdagens medverkan härutinnan. De nya grunderna avsågos skola tillämpas från och med budgetåret 1967/68.

Därjämte hade i berörda statsrådsprotokoll förordats ändrad ordning för anvisande av anslag till avlöningar. Samtliga anslagsposter i avlöningsstaterna avsågos som regel att upptagas förslagsvis. Härvid bortföлле behovet av att riksdagen fastställde avlöningsstater, vilket förutsattes ankomma på Kungl. Maj:t inom ramen för vederbö-

rande anslag. Den ändrade ordningen avsågos skola tillämpas från och med budgetåret 1967/68.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Enarsson m. fl.* (I: 462) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström* (II: 596), i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av statligt reglerade tjänster och om anvisande av anslag till avlöningar, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag om sådan anslagsbeteckning för avlöningsanslagen, att anslagsöverskridanden kunde begränsas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 462 och II: 596,

1. godkänna vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 3 januari 1966 föreslagits om inrättande av statligt reglerade tjänster att gälla från och med den 1 juli 1967;

2. godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits om anvisande av anslag till avlöningar.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund*, *Bohman* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av statligt reglerade tjänster och om anvisande av anslag till avlöningar samt med bifall till motionerna I: 462 och II: 596, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag om sådan anslagsbeteckning för avlöningsanslagen, att anslagsöverskridanden kunde begränsas.

Ang. nya regler för inrättande av vissa tjänster

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Det ärende som berörs i detta utlåtande gäller införande av nya regler för inrättande av tjänster i statsförvaltningen ävensom ändrad ordning för anvisande av avlöningsanslag. Enligt min mening är detta en fråga av icke oväsentlig betydelse såväl för riksdagens ekonomiska inflytande i förhållande till Kungl. Maj:t som för utvecklingen av statens affärer över huvud taget.

Enligt nuvarande ordning för inrättande av tjänster fordras riksdagens medverkan gällande alla ordinarie tjänster och extra ordinarie tjänster i lönegraderna A 22—27 och alla tjänster i lönegrad på B-löneplanen. För de affärsdrivande verken gäller andra och liberalare regler — jag behöver inte gå in på den frågan i detta sammanhang.

Nu föreslås emellertid att riksdagens medverkan skall erfordras endast för inrättande av ordinarie och extra ordinarie tjänster som chef för självständig myndighet och ordinarie och extra ordinarie tjänster på B-plan i lägst lönegrad 3. Alla andra tjänster får Kungl. Maj:t inrätta. Antalet tjänster som kräver riksdagens medverkan i fortsättningen kommer därmed att begränsas radikalt till ett mycket litet antal tjänster. Jag vågar inte säga hur många det kan röra sig om, men av begränsningen till högre lönegrader och till chefskap för självständig myndighet framgår att det inte kan bli fråga om många tjänster.

För alla de tjänster som Kungl. Maj:t skall få inrätta i fortsättningen skall endast gälla, att de inrättas inom ramen för vederbörande anslag, som termen lyder. Jag vill särskilt understryka dessa ord, att inrättande av tjänster skall äga rum »inom ramen för vederbörande anslag». Inga avlöningsstater skall finnas.

Det viktiga här är att anslagsbeteckningen skall vara förslagsanslag. För dessa gäller som bekant att de får överkridas. När Kungl. Maj:t dels får rätt

att utvidga organisationen genom att anställa mera folk och dessutom i praktiken får rätt till avlöningsmedel, kan ju i varje fall inte riksdagen begränsa statsutgifterna på dessa poster i nämnvärd mån. Riksdagens uppgift blir efterhandskontrollen, det blir en revisionsuppgift. Det finner vi reservanter vara en alltför blygsam roll för riksdagen, och det vill vi inte nöja oss med.

Vi menar också att det finns erfarenheter att peka på. Det som nu skall gälla för avlöningsanslagen finns sedan några år föreskrivet för omkostnadsanslagen. Dessa har också visat en markant stegringstendens under de senare åren, vilket påtalats av statsrevisorerna i deras senaste berättelse. Vi kan alltså få samma utveckling för avlöningsanslagen som vi fått uppleva för omkostnadsanslagen.

Därför förordar reservanterna att man försöker finna en begränsningsanordning av något slag, exempelvis i form av en annan anslagsbeteckning än förslagsanslag. Tidigare fanns en sådan som hette »förslagsanslag högst» och som satte en översta gräns för förslagsanslaget just för att anslagsöverskridanden skulle förhindras.

Vi kan emellertid inte själva avgöra om en sådan anslagsbeteckning utan vidare kan införas på avlöningsanslagen på grund av att förhållandena på statens löneområde undergått så stora förändringar under de senaste åren. Vi begär följaktligen att Kungl. Maj:t skall företa en skyndsam utredning om formen för en begränsningsanordning av något slag. I avvaktan härpå bör nuvarande ordning för inrättande av tjänster och anvisande av anslag till avlöningar tillämpas. Då det nya systemet under alla förhållanden inte kan träda i kraft förrän från och med den 1 juli 1967, finns det tid att göra denna utredning.

Av denna anledning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. nya regler för inrättande av vissa tjänster

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Detta ärende sammanhänger med den nya kollektivavtalsreform som genomförts. Det är det som är orsaken till att man här får lov att företa vissa förändringar.

Herr Åkerlund menar nu att det kan uppstå risk för att Kungl. Maj:t missbrukar dessa möjligheter att få avgöra tjänstetillsättningar med undantag av s. k. chefstjänster — i de fall där det är fråga om chefstjänster skall de föreläggas riksdagen.

I detta sammanhang kan man ett ögonblick titta på hur riksdagen handhaft sina hittillsvarande möjligheter, när det gäller att besluta om tjänster på det statliga området. Om vi ser på detta material är det väl såvitt jag förstår — i varje fall har det varit så under den 10-årsperiod jag har suttit i riksdagen — mycket sällsynt, om det över huvud taget har förekommit, att riksdagen rubbat något på de förslag till tjänster som lagts fram av Kungl. Maj:t. Tvärtom är det väl snarare på det sättet, att man under den s. k. fria motionstiden gått igenom Kungl. Maj:ts proposition och letat rätt på tjänster som olika ämbetsverk har propulerat men som Kungl. Maj:t avslagit, och så har man från riksdagsmännens sida motionerat om att dessa tjänster skulle tillsättas. Det är alltså snarare så, att riksdagen velat ha flera tjänster än vad Kungl. Maj:t velat ha.

I detta sammanhang vill herr Åkerlund ha en undersökning om huruvida man inte skulle kunna begränsa Kungl. Maj:ts möjligheter att tillsätta tjänster. Som redan har antytts finns det i högsta grad möjlighet för riksdagen att i efterhand granska dessa frågor och se efter om det har tillkommit tjänster i onödan samt därmed påtala detta. Herr Åkerlund vill nu också ha en annan säkerhetsventil, och då har han kommit fram till att det någon gång i tiden funnits något som kallats »förslagsanslag högst».

Vart har denna beteckning tagit vä-

gen? Jo, dess försvinnande sammanhänger med omläggningen av budgetåret från kalenderår till 1 juli—30 juni. I samband med omläggningen försvann denna anslagsbeteckning. Det skedde år 1923. Beteckningen hade använts sedan 1854, och 1923 fann man alltså att det var opraktiskt att ha den kvar.

Troligen ligger det i linje med de konservativa idéer, som herr Åkerlund företräder, att man skall ta fram sådana här gamla antikviteter och återuppliva dem. De kan dock knappast vara användbara i dagens situation. Nu är det utan tvekan så, att de nya förhållandena som kommer av kollektivavtalsreformen samt strävandena att inte få en alltför stel och byråkratisk form, när det gäller statens verksamhet, gör att man måste avskaffa saker som fanns så långt tillbaka i tiden.

Det finns såvitt jag förstår inte någon anledning att göra denna undersökning och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! De motioner som här föreligger har framlagts av representanter för högern och folkpartiet. De berör en intressant och betydelsefull men samtidigt svårtillgänglig fråga.

Problemet gäller att man nu slopar de särskilda avlöningsstaterna samtidigt som man bibehåller systemet med förslagsanslag. På det sättet får Kungl. Maj:t formellt en utomordentligt vidsträckt befogenhet att bestämma över antalet tjänster i hela statsförvaltningen. Redan av principiella skäl aktualiseras alltså vid slopande av avlöningsstaterna ett behov för riksdagen att kunna kontrollera hur regeringen utnyttjar denna befogenhet.

Det har inte gjorts gällande att problemet är särskilt brännande på grund av några påstådda missbruk, men vi är väl alla överens om principen att regeringens medelsförvaltning i görligaste mån skall kontrolleras av riksdagen.

Ang. socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

Frågan gäller, vilken form som kan vara den lämpligaste. Det är inte lätt att ange den saken och det finns vissa invändningar, som herr Söderberg har anfört, mot den antydda möjligheten att använda med »högst» betecknade förslagsanslag.

Yrkandet i motionerna går ut på en undersökning om en lämplig form för denna kontroll. Jag tycker att en sådan undersökning är önskvärd och yrkar därför bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser om ersättning av allmänna medel till vittnen, m. m.; och

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 274 § lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 495) om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckta motioner angående socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 576 i första kammaren av herr *Kristiansson, Axel*, och herr *Åkesson* samt nr 713 i andra kammaren av herr *Svensson* i Vä m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt prövning och förslag rörande ändrade grunder för socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare i syfte att åstadkomma ökade valmöjligheter i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner I: 576 och II: 713, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Eric Carlsson*, *Edström*, *Hübinette* och *Rimmerfors*, fröken *Wetterström* samt herrar *Gomér* och *Jonsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 576 och II: 713, måtte i skri-

Ang. socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

velse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt prövning och förslag rörande ändrade grunder för socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare i syfte att åstadkomma ökade valmöjligheter inom försäkringsskyddet.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! De motioner vi här har att behandla rör socialförsäkringsskyddet för fria yrkesutövare och företagare.

Jag vill inledningsvis citera de sista raderna av utskottets utlåtande: »Även åren 1963, 1964 och 1965 var de nu aktuella frågorna på grund av väckta motioner föremål för riksdagens behandling. Riksdagen fann inte ett skäl förelåg till ändrat ställningstagande. Motionerna föranledde således icke någon riksdagens åtgärd.» Utskottet fortsätter: »Utskottet kan icke finna att sedan fjolåret inträffat något som kan leda till en ändrad bedömning av förevarande frågor.» Därmed hemställer utskottet om avslag på motionerna.

Såsom motionär kan jag inte finna annat än att det förhållandet, att liknande motioner har förelegat till behandling en rad år, föranlett att berörda frågor ingalunda har behandlats med hänsyn till det aktuella läge vi i dag befinner oss i. Har riksdagen en gång sagt att ingen ändring skall ske, så rider man på den gamla argumenteringen och anser att det inte finns någon anledning att göra någon ändring nu heller.

Att motionerna återkommer gång på gång beror inte på någon särskild lust att motionera, utan det beror på att det faktiskt finns ett behov av ändring. Jag vill poängtera att detta behov blir allt starkare ju mer utbyggd och kostnadskrävande pensioneringen blir och ju större kapital de fria företagarna behöver för att driva sin näring. Detta senare faktum föreställer jag mig att kammararens ledamöter känner väl till.

Det resonemanget förs ofta, att en

majoritet har rätt. Det kan den självfallet ha, men den kan också göra ett fel. Felet kanske inte upptäcks förrän efteråt, och då kan det finnas anledning att göra en ny bedömning. Jag tror det här är angeläget att den bedömningen görs ganska snart.

Jag har studerat denna frågas behandling vid tidigare tillfällen, och jag har konstaterat att socialdemokraternas argumentering är denna: Här har vi byggt upp ett system för hela det svenska folket. Systemet bör vara så enhetligt som möjligt, och allt bör vara samordnat.

Detta låter ju bra, men man måste ändå ta hänsyn till helheten, till samhällsfunktionen i stort, till möjligheten för människorna att existera också som egna företagare och till hur detta system verkar för de enskilda människorna. Såvitt jag förstår har man stirrat sig blind på fasadritningen, på hur det hela ter sig utåt. Det finns sannolikt skäl att i större utsträckning se till hur systemet också inåt passar för människorna. Det borde i varje fall vara mer väsentligt att anpassa systemet efter människorna än att göra tvärtom och anpassa människorna efter systemet.

Jag behöver inte orda mycket för att påvisa olikheter i förutsättningar och behov. Om det verkar ganska naturligt och självklart, att man för löntagarna bygger upp systemet sådant som det är uppbyggt, kan väl samtidigt sägas att det i varje fall för en mycket stor del av företagargruppen förhåller sig väsentligt annorlunda så till vida att vederbörande företagare själv behöver disponera sitt kapital under den aktiva tiden. Företagaren har inte råd att lämna ifrån sig dessa pengar som han tvingas att lämna ifrån sig — han behöver dem i företaget samtidigt som han bygger upp, märk väl, ett skydd för sin ålderdom på egen hand. Det är detta som vi motionärer anser borde vara vägledande för de bedömningar som här behöver göras.

De motioner som här föreligger siktar till att ge de fria företagarna möj-

Ang. socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

lighet att vara med i sjukförsäkringen också vad gäller tilläggssjukpenning utan att behöva vara med i ålderspensioneringen. Motionerna siktar också till möjlighet — men jag vill poängtera att det här gäller en andrahandsfråga — att till viss del vara med i ålderspensioneringen. Den frågan har dock inte så stor angelägenhetsgrad, och vi är fullt på det klara med att man inte kan ur administrativ synpunkt ha hur många valmöjligheter som helst.

De argument, som möter oss, går ut på att det inte är möjligt att genomföra vårt förslag av tekniska skäl och med hänsyn till den samordning och avvägning som många gånger måste göras då sjukersättning och/eller pension skall utbetalas. Jag måste för min del säga att jag ingalunda tror att det är så omöjligt att genomföra detta. Jag menar i varje fall att de skäl, som här uppradas och som jag förmodar vi får höra också i dag, inte är tillräckligt starka för att gå emot en utredning på denna punkt — en utredning som skulle klargöra om och hur ett sådant här system skulle fungera, och det är närmast dithän som motionerna syftar.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Jag skulle kunna instämma i vad herr Axel Kristiansson sade allra först i sitt anförande, då han läste upp en del av utskottets utlåtande och också hade vänligheten att läsa upp utskottets förslag om avslag på dessa motioner. Jag ber alltså redan på en gång att få yrka bifall till andra lagutskottets förslag i dess utlåtande nr 4.

Det är fullt riktigt att detta ärende har behandlats av alla riksdagar sedan 1962. Jag lyssnade nu med en viss nyfikenhet på vad herr Kristiansson skulle säga hade inträffat sedan förra året, eftersom han kritiserade utskottets åbe-

ropande av att ärendet varit uppe till en noggrann beredning och behandling i riksdagen under alla år sedan 1962. I det avseendet fann jag inte särskilt mycket nytt som skulle kunna föranleda en omprövning av ställningstagandet.

Herr Kristiansson påpekade — det har också skett tidigare — att det här var fråga om en kapitalförsörjning för de berörda försäkringstagarna. De har alltså inte enligt den teorien möjlighet att tillhöra både systemet med allmän pension och systemet med sjukförsäkring. Nu vill man därför ha möjlighet att tillgodose sitt behov av korttidsskydd inom sjukförsäkringen men avstå från försäkring genom ATP.

Det var, sade Axel Kristiansson, inte längre en så stor angelägenhet att få med valfriheten i bilden inom pensionssystemet. Det var inte längre, som jag fattade det, samma intresse från motionärernas och reservanternas sida att bara få del av en bit av ATP-systemet, t. ex. efterlevandeskyddet eller skyddet vid irakad arbetsoförmåga före 67-årsåldern. Det är ju alltid ett framsteg att man kommit till den slutsatsen, eftersom man vid tidigare riksdagar ju mycket starkt har betonat att det skulle vara en stor fördel att få göra det valet.

Den allmänna försäkringen är uppbyggd på en helhetssyn, som i sak innebär att en försäkrad som drabbas av inkomstbortfall på grund av långvarig sjukdom fördenskull inte som tidigare skall behöva riskera att hamna i en mellanperiod, då han inte får någon ersättning eller kompensation för sitt inkomstbortfall. Som det nu är räcker sjukförsäkringen så länge vederbörande är sjukskriven. Om arbetsoförmågan blir bestående, avslöses sjukpenningen av en pensionsförmån. Det är, och så har utskottet också sett det i år, inte rimligt att utan vidare slå sönder en sådan samordning. En företagare som anser sig ha råd att själv svara för ett eget långtidsskydd bör väl själv också

Ang. socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

ha ganska lätt att svara för en försäkring vid sjukdom som ligger ovanför grundsjukpenningen.

Jag finner, herr talman, inte anledning att närmare gå in på de många detaljer, som antyddes i herr Kristianssons anförande. Jag håller med honom när han säger att den allmänna försäkringen skall vara till för människorna och formas efter deras behov. Det är ju också det vi försöker att åstadkomma. Ett system som skulle resultera i en splittring med en besvärlig och kanske synnerligen svårarbetad administration är sannerligen ingenting att sträva efter med hänsyn till de ringa förmåner systemet skulle ge.

Jag ber ännu en gång att få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 4.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag noterar att herr Larsson anser precis som jag, att det väsentliga är att systemet passar människorna. Jag är tacksam för hans uttalande härvidlag, men det avgörande är ju vad han lägger i innebörden. Är innebörden tillfredsställelse bara systemet passar majoriteten av människorna eller är herr Larsson i någon mån beredd differentiera med hänsyn till vissa minoriteter? Om innebörden är den senare tror jag att man kommer längre då det gäller att få ett system som passar så långt möjligt olika önskemål.

Herr Larssons anförande präglades av en social syn och ett socialt ansvar. Men vi skall komma ihåg att systemet såsom det nu är utformat med ovillkorlig anslutning till båda försäkringsformerna i många fall innebär att människorna tvingas avstå från korttidskyddet, som är det väsentligaste i sammanhanget. Om denna kombination leder till att människor avstår från detta skydd tror jag inte man nått syftet med socialförsäkringen.

Det resonemang som herr Larsson

förde om att den som kan klara sitt ålderdomsskydd också kan klara korttidskyddet är ett mycket krasst resonemang och föga verklighetsbetonat. Behovet av korttidskydd föreligger mycket starkt hos dessa företagargrupper och det är ej förenligt med socialt ansvar att omöjliggöra enbart dylik anslutning. Jag tror därtill att man överdriver svårigheterna att skapa den valfrihet som motionärerna här kräver.

När jag säger att det är en andrahandsangelägenhet att få valmöjlighet också inom ålderspensioneringen, har jag därmed inte sagt att det inte är önskvärt, att det finns en valfrihet, också där. Men jag vill starkt poängtera att det väsentligaste är frågeställningen, att vederbörande kan vara sjukförsäkrad utan att vara ATP-försäkrad, vilket jag ytterligare vill understryka.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag kan i stort sett inskränka mig till att instämma i vad herr Kristiansson sagt och hänvisa till de anföranden jag hållit i denna fråga vid 1963, 1964 och 1965 års riksdagar. Ärendet har ju inte avancerat sedan dess. Det är samma principproblem vi har diskuterat alla år.

Vi har här fått ett försäkringssystem, som är avsett för alla medborgare, men som tyvärr genom vissa ofullkomligheter ställt vissa grupper i samhället inför att antingen anta en anslutningsform, som inte svarar mot deras praktiska behov, eller att avstå från delar av systemet. Det borde vara angeläget ur samhällets synpunkt att dessa missförhållanden rättas till, och att företagarnas behov av att särskilt korttidskyddet blir bättre tillgodosett än för närvarande blir tillgodosett.

Utskottsmajoriteten anser att samordningen mellan sjukförsäkringen och förtidspensioneringen härigenom skulle rubbas, men dessa farhågor är enligt min uppfattning överdrivna. Saken kan säkerligen ordnas men utredning be-

Ang. socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

hövs. Det är orsaken till att vi från folkpartiet ansluter oss till reservationen, som jag nöjer mig med att yrka bifall till.

Herr **LARSSON, LARS**, (s):

Herr talman! Herr Kristiansson önskar att det skall finnas en differentiering till förmån för företagarna. Inom sjukförsäkringen finns en differentiering på så sätt, att en företagare kan ha antingen 3, 33 eller 93 karensdagar. Därigenom differentieras självfallet också kostnaderna.

Jag har svårt att för min del förstå varför den som anser sig kunna klara sitt långtidsskydd, alltså sin försörjning efter pensionsåldern, och det riskskydd som han också får svara för och som annars ligger i det normala pensionsystemet, inte också, när han tagit det steget, skulle ha möjlighet att klara det begränsade korttidsskyddet ovanför grundsjukpenningen. Det är ju tilläggspenningen frågan gäller.

Skulle man gå in för vad som här föreslagits leder det fram till två system inom sjukförsäkringen, ett för företagare med enbart anslutning till tilläggsjukpenningen och ett för alla andra, som är anslutna både till tilläggsjukpenningen och till den allmänna pensionen. Detta leder till, som herr Edström sade, att samordningen rubbas.

Herr Edström ansåg att risken med en ändring inte var stor. Jag måste säga, herr talman, att jag har en något annorlunda uppfattning och erfarenhet i det avseendet. Sedan vi nu arbetat några år med vårt försäkringssystem har vi funnit att det löper så bra som tanken var från början.

Hurdan är då situationen beträffande pensionsansökningarna? I ungefär hälften — eller något mer än hälften — av alla fall gäller ansökan om förtidspension en person som varit sjukskriven så länge att hans fall tas upp till behandling enligt 16 kap. 1 § lagen om allmän försäkring, d. v. s. utan att egentlig an-

sökan skett. En stor grupp i detta sammanhang är onekligen egna företagare. Jag är inte övertygad om att man här på ett enkelt sätt skulle kunna lösa samordningsproblemet. När skall ersättningen från tilläggsjukförsäkringen upphöra för en enskild företagare som bara har ett korttidsskydd som försäkring? Man kommer i sådana fall ofta fram till den situationen att inget annat återstår än att pröva om vederbörande kan få förtidspension från folkpensioneringen. Det är denna samordning av sjukförsäkring och förtidspension som jag inte tror att man skulle kunna lösa genom några enkla åtgärder, därest vi skulle följa motionärernas förslag.

Jag bedömer dessutom situationen så att kraven på denna ändring, som tidigare framförts ganska högljutt, inte ökat under senare år. Detta påstående grundar jag på det material jag sett i fråga om ansökningar om förtidspension.

Herr **KRISTIANSSON, AXEL**, (cp):

Skillnaden i uppfattning mellan mig och herr Larsson beror tydligen på att han ser problemen ifrån systemets utsiktspunkter, medan jag ser och känner dem ifrån företagarnas utsiktspunkter. Herr Larsson ser svårigheterna från administrativ synpunkt. Vi är då åter inne på frågan huruvida man skall ta störst hänsyn till systemet eller till människorna.

Jag tycker, herr Larsson, att det bör vara möjligt att gå så långt att man utreder detta spörsmål. Det är ju endast det motionärerna krävt. Vi får då se om det verkligen blir omöjligt att administrera det föreslagna nya systemet. Jag tror inte att så är fallet om den goda viljan finns.

Jag tog fasta på vad herr Larsson konstaterade beträffande sjukförsäkringen, nämligen att vi där har valmöjligheter. Detta talar väl för att det inte bör vara oöverkomligt att ha valmöjligheter också beträffande pensionen. Det måste väl vara lika besvärligt

Ang. socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

rent administrativt på detta näraliggande område, men man har inte hört några invändningar som går ut på att det skulle vara omöjligt att klara den saken.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Låt mig allra sist få ge uttryck åt min förundran över att den här debatten förs år efter år. När företagargruppen — av skäl som man trodde var relevanta — i första omgången ställdes utanför ATP-systemet, så väckte det anstöt, och man gjorde från företagarkåll anspråk på att få komma med. Jag anser också att det var riktigt att ge de fria företagarna möjlighet därtill. Samma intresse visades från företagsidan för möjligheten att få tilläggsjukpenning. Jag medger också att det var riktigt att även denna möjlighet öppnades för företagarna. Min förundran beror på att jag har svårt att förstå varför man efteråt så envist hävdar att de möjligheter bör försämrans som företagarna själva begärde för ett antal år sedan.

Herr Kristiansson var hygglig nog att tycka att jag hade ställt mig på samma sida som han, när jag sade att systemet naturligtvis skall anpassas efter människorna. Jag har inte ändrat uppfattning i det avseendet under tiden debatten har pågått, men herr Kristiansson har tydligen fått det intrycket. I så fall har han fel.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Edström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Edström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 60.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar av bestämmelserna om semester, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motion om upphävande av skyldigheten att utfärda särskilda lagfartsbevis m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. användningen av snöscooter vid renskötelse och jakt

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner angående användningen av snöscooter vid renskötelse och jakt.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 66 i första kammaren av herr *Wanhainen* och nr 103 i andra kammaren av herr *Lundmark*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn och förslag till sådan ändring i jaktstadgan, att renskötande same med normal utrustning legalt skulle kunna använda snöscooter i sitt arbete.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 66 och II: 103, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr WANHAINEN (s):

Herr talman! I motion nr 66 i första kammaren av undertecknad och i motion nr 103 i andra kammaren av herr *Lundmark* har upptagits frågan om fjällsamernas rätt att färdas i fjällen med snöscooter i samband med vallningen av renar samt även att ta sig fram till jaktmarkerna medförande skjutvapen.

Enligt rättspraxis får man, om man äger eller arrenderar jaktmark, förflytta sig till jaktmarken med vilket fordon som helst efter allmän väg. Detta gäller även skogsbilvägar.

När man behandlar denna fråga måste man komma ihåg de säregna förhållanden som är rådande bland de renskötande samerna i fjällvärlden. Områden på tiotals kvadratmil är ju väglösa, varför förflyttning ej är möjlig med gängse motorfordon. Först när snöscootern kom i marknaden blev det möjligt att på dessa fjällvidder förflytta sig på marken med motorfordon vintertid. För flygplan och helikopter

gäller bestämmelser som medger att man — utan att det är åtalbart — får fara till ett område där man anar eller misstänker att det finns jaktvärt villebråd, exempelvis ripa. Det är här svårigheter har uppkommit efter den nya jaktstadgans utfärdande. Snöscootern är ju ett tämligen nytt fortskaffningsmedel som inte har funnits förut.

Den av högsta domstolen i Naimackafallet meddelade domen har åtminstone av de renskötande samerna tolkats så att man, redan om man på gårdsplanen eller bopplatsen tar med skjutvapnet i snöscootern, har begått ett brott mot jaktstadgan. Med bil eller annat fortskaffningsmedel har man ju i alla tider haft rätt att färdas fram till jaktmarken och vidare till fots för att utföra jakt — man har alltså redan vid avfärden från hemmet haft för avsikt att jaga, t. ex. i samband med älgjakten. Detta skulle alltså inte få förekomma när det gäller de renskötande samerna, vilka många gånger utför jakt samtidigt som de bevakar renarna. De skulle inte få medföra jaktvapen i samband med resa med snöscooter. Enda sättet att undvika att skjutvapnet blir skadat under transporten är att hänga det över axeln. Redan detta att man hänger på sig vapnet anses innebära jakt.

Tredje lagutskottet har vid sin behandling av motionerna ganska utförligt och i klartext sagt hur utskottet tolkar bestämmelserna i jaktstadgan. Det tycks dock finnas en viss avvikelse mellan tredje lagutskottets tolkning och samernas egen tolkning av det domslut som har meddelats i ett aktuellt fall.

Med hänsyn till tredje lagutskottets utlåtande och tolkning av jaktstadgans bestämmelser i förhållande till den tidigare citerade tolkningen skall jag inte här ställa något annat yrkande än utskottet. Jag vill dock understryka vikten av att utskottets tolkning, som innebär att skjutvapen får medföras vid färd med snöscooter, också följes vid den praktiska tillämpningen av jaktstadgans bestämmelser. Vi motionärer kommer att avvakta denna praktiska tillämp-

Ang. användningen av snöscooter vid renskötsel och jakt

ning, och skulle inte utskottets tolkning bli normerande för den praktiska tillämpningen av bestämmelserna ämnar vi återkomma motionsvägen till riksdagen i denna fråga.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än utskottets.

Häri instämde herr *Carlsson, Eric*, (cp).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckt motion angående bestämmelserna om kungörelseannonsering m. m.; och

nr 2, i anledning av väckt motion om kontroll av äldre bilförarens syn.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till riksdagens första kammare

Med anledning av studieresa till England får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 27 februari till den 12 mars 1966.

Stockholm den 23 februari 1966

Roland Lundberg

Till riksdagens första kammare

Undertecknad får härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 27 februari—den 12 mars 1966 för att bevista av Foreign Office anordnad Wilton Park Conference i Steyning, England.

Stockholm den 23 februari 1966

Bo Skärman

De begärda ledigheterna beviljades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.33.

In fidem

K.-G. Lindelöw